

צידה לדרך

אגודת מורי הדרך בישראל
גיליון חודש ינואר 2019

צילם ניר קינן

עורך : ינאי עוזיאל

תוכן

3.....	כנס שנתי אגודת מורי הדרך בישראל
4.....	השתלמות בהדרכה אוונגלית במאה ה-21 – אתרי הגליל 12.12.18
5.....	הצטרפות לביטוח
7.....	קיבוץ – עוד יש "חיה" כזאת? כמה מילים לפתיחה: מאת מעוז חביב
10.....	סיור בעיר דוד בנרטיב נוצרי - כתב: שחר שילה
14.....	רק בירושלים ציורי הברון הרומנטי כתב וצילם דנצ'ו ארנון
19.....	איך למדו בני האדם להפיק מלח ממי הים? מאת רות ריכטר
21.....	רחוב אלנבי בת"א חוגג 100 שנים- מאת אילן שחורי מורה דרך
32.....	נשים וסיפורים בירושלים מאת- יעל קורלנדר*
34.....	ביקור הרבנית מאמריקה בקיבוץ - מאת מעוז חביב
	למה הפסידו מדינות ערב? או- למה נצחה מדינת ישראל במלחמת הקוממיות?
40.....	מאת : ישראל מרצ'י מורה דרך
49.....	עכו ואין דומה לה/מאת נסים ביתן
	הקרב שעבר מתחת לרדאר של ההיסטוריה – משלט 817 אינו עונה. כתבו עמירם
52.....	אידלמן וניר קינן

כנס שנתי אגודת מורי הדרך בישראל

אנחנו מתכננים לבחירות, שיתקיימו בכנס האגודה, בתאריך 24.01.19. אז מהי בעצם אגודת מורי הדרך? על מה מושתתת? מהו ה"אני מאמין" שלה? ומהו סלע קיומה?

• אגודת מורי הדרך הינה גורם משפיע ומרכזי במימוש פוטנציאל התיירות בישראל.

• האגודה הינה הארגון המקצועי היציג היחידי של כלל מורי הדרך בישראל.

• האגודה מגינה על מעמדם של מורי הדרך בישראל.

• האגודה מובילה את מאבק מורי הדרך בחוק התיירות 2018.

• האגודה היא היחידה הנאבקת בהדרכה הבלתי חוקית.

• האגודה חתומה על הסכם עבודה המגן על שכר מורי הדרך.

• אגודת מורי הדרך קיימת בזכות חברותך בה .

לחידוש חברות <https://bit.ly/2HAVIxl> :

פתחנו דף פייסבוק חדש, שכל כולו עוסק בנושא הבחירות למוסדות האגודה: נוהל הבחירות, עידכונים, הצגת המתמודדים ועוד. סמנו לייק לדף, הזמינו חברים שלכם להצטרף ותהיו מעודכנים כל הזמן!

לדף <https://bit.ly/2FVuO3f> :

כנס שנתי
אכסניית בני דן, תל אביב
24.01.2019

לוח הכנס:

09:00 - 08:30 התכנסות והרשמה (קפה ומאפה)
10:00 - 09:00 ברכות:
בני כפיר, יו"ר אגודת מורי הדרך
מר אמיר הלוי, מנכ"ל משרד התיירות
מר יוסי פתאל, מנכ"ל לשכת מארגני תיירות נכנסת
מר רועי כהן, יו"ר להב

11:00 - 10:00 הרצאה: מר יוני שטרן, יועץ תיירות ומו"ד בכיר
• שימוש באפליקציה WISHTRIP לשיווק ומיתוג מורי הדרך
• פיתוח התיירות המדברית לתיירים מאירופה

11:15 - 11:45 הפסקת קפה ומאפה + בחירות
13:00 - 11:45 הרצאה: ד"ר גבי זהר, מו"ד, עו"ס קליני "כך נשיג תקשורת יעילה עם המטיילים בקבוצה"

14:00 - 13:00 דיווח שוטף ד"ר האגודה לשנת 2018
דיווח כספי: גזבר האגודה, **מוטי אפרתי**
דיווח כספי: רואה חשבון האגודה - **גדעון ברקסמאיר**
דיווח ועדת ביקורת

דיווח פעילות האגודה 2018:
דיווח על חוק התיירות החדש "שלישי בטבע" | "תפריט בית ספרי" |
"הדרכה לתיירות נכנסת באילת" | השתלמויות
עשייה פוליטית ועוד...

14:30 - 14:00 הצגת חסויות
15:30 - 14:30 ארוחת צהרים כשרה + בחירות
16:00 סיום הכנס
16:30 ועדת הבחירות - ספירת קולות

השתלמות בהדרכה אוונגלית במאה ה-21 – אתרי הגליל 12.12.18

בעקבות הצלחת ההשתלמות בהדרכת נצרות אוונגלית שהייתה לפני כחודשיים לאתרי השומרון, אגודת מורי הדרך יוצאת בהשתלמות נוספת - והפעם לאתרי הגליל

פה - כל הפרטים

ההרשמה לרשימת המתנה בלבד

!!!

הצטרפות לביטוח

אנו שמחים להודיעכם שגם השנה אגודת מורי הדרך דאגה להצעה מיטבית ואטרקטיבית במסגרת האגודה בפרמיה המותאמת לרגולציה וגם בכיסוי

הביטוחי, שהינו רחב ומעמיק, שמרנו על סכומי ביטוח גבוהים ומותאמים לסיכונים של מורי הדרך בישראל.

ההתקשרות הינה עם חברת הראל ובאמצעות א. מתן ביטוח ופיננסים, המלווה אותנו זה שנה חמישית.

**הביטוח מיועד לחברי אגודת מורי הדרך בישראל

צד ג' – בגבולות אחריות של 4,000,000 ש"ח לתקופת הביטוח (2,000,000 ₪ למקרה).

אחריות מקצועית – בגבולות אחריות של 1,600,000 ₪ לתקופת הביטוח (800,000 ₪ למקרה).

פרמיה שנתית* של – 780 ₪. למורה דרך, שאינו חבר אגודה, תוספת פרמיה של 250 ₪

מחיר הפרמיה לחבר אגודה, מותנה בחידוש חברות לשנת 2019

השתתפות עצמית לצד ג' או לאחריות מקצועית יעמוד על 6000 ₪ לכל פרק.

הרחבות:

אנא סמן את ההרחבות המבוקשות:

1. הרחבה נופש פעיל – ללא פעילות אתגרית – 100 ₪ לשנה בלבד.
2. הרחבה לארגון טיולים – 100 ₪ לשנה בלבד.
3. הרחבה לחו"ל – 100 ₪ - לשנה בלבד. ללא כיסוי בארה"ב ו/או קנדה. דין ושיפוט בגין הרחבה זו יהיה ישראל בלבד.
4. **כל ההרחבות** – 250 ₪ לשנה בלבד.

ביטוח חבות מעבידים – 230 ₪ לשנה בלבד לעובד (כולל אחריות שילוחית)

הביטוח ייכנס לתוקפו עם אישור הכיסוי

לחצו כאן לקריאה בהרחבה על תנאי הביטוח

נאמנים לכם בדרך, אגודת מורי הדרך בישראל איתך לאורך כל הדרך -
א. מתן ביטוח ופיננסים

להרשמה לביטוח לחצו כאן

**** להתייעצות טלפונית עם חברת א. מתן 04-6120400**

שנת 2018 מסתיימת והגיע הזמן לחדש חברותכם באגודה!!!
מי שטרם חידש חברות לשנת 2019 ומצטרף לביטוח, ייאלץ לשלם את
תוספת הפרמיה לשאינו חבר !

קיבוץ – עוד יש "חיה" כזאת? כמה מילים לפתיחה: מאת מעוז חביב

מדור חדש המתאר את הקיבוץ דרך עיניו של מעוז חביב, מורה דרך, וחבר קיבוץ צרעה. אשר ישתף אותנו מעת לעת במדורות "קיבוץ היש עוד חיה כזאת?" מעוז חביב כותב בצורה רצינית ומשעשעת ודואג להביא בסגנונו המיוחד את חווייתו האישית ואת נסיונו לקדם את ענף התיירות בקיבוצו. אני נשארת מרותקת לתאורו המקסים, ממליץ בחום (ינאי עוזיאל – עורך).

בשנות השמונים של המאה הקודמת, התגלגלתי בדרך מקרית למדי לעולם ההדרכה של תיירים ואורחי מדינה למיניהם. לא עשיתי זאת, אני מודה ומתוודה כמדריך בוגר קורס מורי הדרך של משרד התיירות, אלא כחבר קיבוץ, אוטודידקט, שהדריך בימי חייו מאות ואלפי בני נוער, חברי תנועות הנוער, כמדריך צעיר, כמדריך בוגר וכמארגן טיולים לצפון (מים אל ים) ולדרום (מצדה, המכתשים ולאילת), וכן, במחנות קיץ באנגליה ובארה"ב. עם הניסיון הזה יצאתי לדרך. והיאך?

עקב פגיעה שנפגעת בניפילה מגג סככת מתבן בקיבוץ ושהותירה אותי עם מספר חוליות שבורות בעמוד השדרה, "קורקעתי" למשך חודשים אחדים, נושא על גופי גבס כשריון צב. בעודי שוכב מנוטרל הוצעו לי הצעות שונות על ידי בעלי עניין שונים מהקיבוץ, מה אעשה כאשר אחזור לתפקד. אחת ההצעות הייתה – הקם מיזם תיירותי, הבא תיירים לבקר בקיבוץ ובסוף הביקור הכנס אותם למפעלון הבובות שלנו וכך תביא פרנסה הן לקיבוץ והן ל"דודות" המבוגרות הסורגות ותופרות את הבובות הנחמדות והייחודיות שלנו.

כדרכו של קיבוץ הובא הנושא לדיון באסיפת הקיבוץ. היו תומכים, שתמכו בעיקר בשקט, והיו מתנגדים, שקולם נשמע ברמה, ולסוף החלט (ברוב קטן, מה שלא עזר לי יותר מדי בהמשך...) להטיל עלי את הקמת המיזם. הן התומכים והן המתנגדים היו משוכנעים שברגע בו נחליט אנחנו לפתוח את הקיבוץ השוכן בסך הכול פחות מעשרים וחמש דקות נסיעה מנמל התעופה בן גוריון, יתמלא הקיבוץ תיירים באחת. הרי מה הבעיה לעלות לאוטובוס בבן גוריון ולהגיע תוך עשרים וחמש דקות לצרעה. מה שלא ידענו, לא חברי הקיבוץ ואף לא אני, שהקרבה שלנו לשדה לא תהיה כלל בעזרנו אלא דווקא להיפך, שכן, התיירים אמנם יכנסו לאוטובוס בבן גוריון, אבל משם יפליגו בכביש מספר אחד היישר לירושלים ויותרו אותנו לאנחות (או לשמחת המתנגדים) בצד.

ואני, ככל שלמדתי את הנושא הבנתי, שכדי להצליח במשימה ולהביא את התיירים אלינו, לביקור בקיבוץ במגמה אחת ויחידה, לראות, לשמוע ולהבין קיבוץ מהו, עלי לבנות ולהציג תכנית כה טובה, מרתקת, מושכת וייחודית, שתשכנע את מארגני התיירות הנכנסת שההוצאה של הדולרים הספורים שהתוכנית תעלה להם, בסופו של דבר לא תנגוס ברווחיהם אלא אדרבה, תוסיף להם עקב רצונם של מבקרים נוספים להגיע דווקא אלינו כדי ללמוד קיבוץ מהו.

כך נבנתה התוכנית לה קראתי – MINI KIBBUTZ SEMINARS – תכנית שאכן שמה הלך עד מהרה לפניה ובשנה השישית לקיום המיזם הביאה לביקור בקיבוץ צרעה כ- 20,000 מבקרים מכל רחבי העולם.

למדתי, כפי שהאמנתי תחילה, שהעניין אכן קיים. שרבים מאלו המגיעים לארץ שמעו על הקיבוץ ומעוניינים לראותו ולחוותו. ככל שלמדתי יותר הבנתי שחסר בשוק התיירותי הספר שיספר את סיפור הקיבוץ לכל דכפין. לא ספר מחקר. לא ספר היסטוריה כבד כרס. לא ספר מקביל למאות הספרים והכתבים שיצאו לאור משך השנים, אלא – ספר לתייר המבקר. שיאמר לעצמו - הנה – זה מה שראיתי, זה מה שחוויתי, זה מה שלמדתי. אז הנה לפניכם הספר – "קיבוץ – מאה שנה ועוד". ולהלן, ההקדמה לספר.

קיבוץ – עוד יש "חיה" כזאת?

פתח דבר:

בשנת 2009 חגגה תל אביב, העיר הראשונה שקמה ככזו בארץ ישראל המודרנית – 100 שנים להקמתה.

שנה לאחר מכן, ב- 2010, חגגה התנועה הקיבוצית בישראל גם היא את חגיגות 100 השנים להקמתה.

הנה כי כן, ממש באותו הזמן עצמו, בתקופת העלייה הציונית השנייה לארץ ישראל, קמו והיו למציאות קיימת שני נדבכים רבי משקל והשפעה בהתפתחותה של החברה היהודית בארץ. שני נדבכים שהתמקמו למעשה בשני קצות הקשת – השיתוף מול האינדיבידואליזם, הכלל מול הפרט, הקולקטיב מול היחיד, הסוציאליזם מול הקפיטליזם, עבודת האדמה מול התעשייה והמסחר, הכפר מול העיר.

צמיחתה של תל אביב הייתה מהירה כברק. אורח החיים העירוני משך אליו את מרבית עולי העליות הרביעית והחמישית ארצה. העיר שנוסדה בשנת 1909 על ידי 66

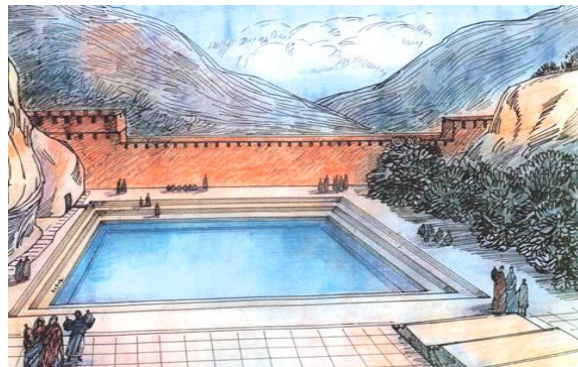
משפחות, מנתה 2000 תושבים בשנת 1920, וזאת אחרי פגיעה קשה באוכלוסייתה על ידי הממשל העות'מאני בזמן מלחמת העולם הראשונה. אבל רק ארבע שנים לאחר מכן, בשנת 1924, תל אביב כבר גדלה פי עשרה ומנתה 20,000 תושבים! שנה לאחר מכן, ב-1925, הגיע מספר תושביה ל-34,000 נפש! בשנת 1930 חיו בתל אביב 42,000 תושבים. ואילו בערב מלחמת העולם השנייה, ב-1939, לאחר גלי העלייה הגדולים של העלייה החמישית, מנתה תל אביב 160,000 תושב! עשור לאחר מכן, עם הקמת המדינה בשנת 1948, מנתה תל אביב רבע מליון תושבים – 40% מכלל תושביה היהודיים של המדינה שזה עתה קמה. ללא ספק צמיחה מטאורית והצלחה כבירה – התגשמות לא מצופה לחזון הוגיה ומקימיה שראו בחזונם את "ניו יורק" של ארץ ישראל.

סיור בעיר דוד בנרטיב נוצרי - כתב: שחר שילה

בשנים האחרונות נחשפו בחפירות עיר דוד שורה של עדויות מרתקות לסיפורים מתקופת המקרא, התקופה הרומית, ימי ישוע והתקופה הביזנטית. מסלול סיור חדש מזמן למבקרים הכרות מקרוב עם נס ריפוי העיוור שערך ישוע בבריכת השילוח (יוחנן ט' 7), עם כנסיית השילוח שהקימה אבדוקיה הקיסרית הביזנטית, עם ממצאים מרשימים מימי הקיסר הרקליוס - משיב הצלב הקדוש לכנסיית הקבר.

"בולה" (טביעת

שחזור של בריכת השילוח מימי ישוע

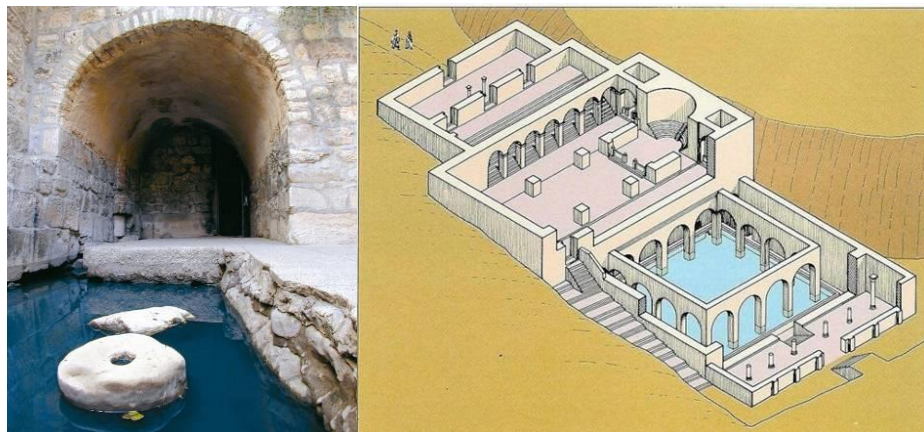
חותם) מן המאה ה- 8 לפנה"ס עם השם בית לחם, עירם של דוד המלך וישוע.

סיור זה מתחיל בבריכת השילוח, שבקצה הדרומי של גבעת עיר דוד. משני צידינו נישאות גבעות היוצרות גיא עמוק המוכר בשמו הקדום - טירופוון, הוא "עמק יצרני הגבינה" בשפה היוונית. חלקו הנמוך של הגיא המרכזי הנ"ל התאים לאגירת מים, ואכן במקום זה נבנתה בריכה גדולה שאגרה את מי מעין הגיחון, כמו גם את מי הגשמים שהתנקזו מהגבעות סביב. ככל הנראה במקום זה התקין המלך חזקיהו את הבריכה אליה זרמו מי הגיחון, בנקבה המפורסמת שנחצבה ערב המצור האשורי. שרידי בריכות קדומות אלו פונו על ידי בנאי הבריכה המפוארת, שהוקמה מחדש במקום זה בימי ישוע על ידי הורדוס.

בכניסה לאתר נראות מדרגות המובילות אל בריכה מרובעת גדולת מימדים (השתרעה בימי הבית השני על פני כ- 3,000 מטר מרובע שהם 0.75 אקר), שרק חלקה נחשף בחפירות עד כה.

ברכה זו היא הברכה המפורסמת בה אירע אחד משני הניסים שביצע ישוע בירושלים. בריכת השילוח נזכרת בברית החדשה (יוחנן פרק ט' 7), כאשר אליה ירד העיוור שבירך ישוע, ובה שטף את פניו ומצחו מן העפר ונרפא מעיוורונו. הנס השני שביצע ישוע בירושלים הינו נס ריפוי הפיסח בבריכות בית חיסדא (יוחנן פרק ה' - 1-13), כך שעל פי המסופר בברית החדשה, בעיר ירושלים עצמה, ביצע ישוע בימיו שני ניסים בלבד. מרתק לעמוד על הקשר בין סיפור כיבושה של העיר ירושלים על ידי דוד, לבין כניסתו של ישוע, נצר לבית דוד, אל העיר ירושלים אלף שנים לאחר מכן. כאן בבריכת השילוח, נוכל להיזכר במילותיו של מלך העיר יבוס לדוד הצעיר בבואו לכבוש את העיר - "ויאמר לדוד לאמור, לא תבוא הנה כי עם הסירך העוורים והפסחים לאמור לא יבוא דוד הנה" (שמואל ב' פרק ה' ו'). דוד המלך נאלץ לפלס את דרכו לכיבוש העיר על ידי הסרת העוורים והפסחים בכוח. 1,000 שנים תחלופנה, והנצר לבית דוד - ישוע, ייכנס לירושלים ובה יידרש לאותה בעיה קדומה, שנקרתה לאביו הקדמון, רק שישוע יעשה זאת בדרכו המיוחדת - דרך של חסד ורחמים, ריפוי והבראה.

לצידה של בריכת השילוח חשפו אנשי הקרן לחקירת ארץ ישראל (P.E.F), פרדריק בליס וארציבלד דיקי בשנות ה-90 של המאה התשע עשרה, את שרידי כנסיית השילוח שבנתה אבדוקיה הקיסרית באמצע המאה החמישית לספירה. בשל קדושתה וחשיבותה של הברכה לעולי הרגל הנוצרים, הקימה אבדוקיה כנסייה גדולה, שהשתרעה מעל לבריכת השילוח והקיפה אותה מכל עבריה.

שחזור כנסיית השילוח

שרידי בריכת השילוח הביזנטית בעיר דוד

של אבדוקיה הקיסרית

בימי הבית השני, שימשו מי בריכת השילוח לעבודת הקודש בבית המקדש. בחג שמחת בית השואבה שנחגג בסמוך במהלך חג הסוכות, שאבו 'מים בששון ממעיני הישועה'. בטקס מרשים ירדו הכוהנים מבית המקדש בליווי תקיעות חצוצרות אל הבריכה ועלו חזרה לנסוך את המים על גבי המזבח. מן הבריכה מוביל גרם מדרגות אבן מסותת היטב מערבה אל עבר הר הבית. הדרך עולה ברחוב מדורג בנוי לתלפיות מסוף ימי הבית השני. ריצוף הרחוב שנשתמר היטב מעיד על איכות הבנייה הגבוהה.

הרחוב ההרודיאני המרוצף אבן

תעלת הניקוז ההרודיאנית

הדרך ממשיכה ועולה צפונה בתוך עמק הטירופויון הקדום בתעלת ניקוז מרשימה, המקורה בלוחות אבן ושדפנותיה בנויות אבני גזית, המגיעות עד לגובה 2.5 מטרים ברוב חלקי התעלה. תעלת הניקוז שנבנתה בימיו של הורדוס מובילה צפונה אל עבר חניון גבעתי שנחפר כולו בתוך עמק הטירופויון. כאן ליד הכניסה לגן הלאומי עיר דוד, נמצאו שרידים מרשימים ביותר מן התקופה הביזנטית וביניהם מבנה ציבור גדול שתחת אחד מקירותיו נתגלה בחפירות לפני שנים ספורות, מטמון מטבעות ביזנטיים מרשים בן 264 מטבעות זהב טהור. המטבעות כולם נושאים את דיוקנו של הקיסר הרקליוס, והם נטבעו בזמן שלטונו על האימפריה הביזנטית, בראשיתה של המאה השביעית לספירה. בשנת 614 לספירה פלשו מן המזרח לארץ ישראל הפרסים הסאסאנים, תוך שהם רוצחים אלפי אנשי כמורה ונזירות נוצרים וגורמים לחורבן כבד (כך על פי המקורות הנוצריים בני התקופה). המטבעות המנציחים את הרקליוס, טומנים בחובם סיפור מרגש. הפרסים הסאסאנים פלשו אל כנסיית הקבר, ושדדו עימם לארצם את הצלב הקדוש, שעל פי המסורת הנוצרית, מצאה הלנה אמו של קונסטנטינוס הגדול בראשית המאה הרביעית לספירה. נפשו של

הרקליוס לא ידעה מנוח, עד שלאחר 15 שנים של הכנות וניסיונות, בשנת 629 לספירה, הביס את הסאסאנים והחזיר את הצלב הקדוש לכנסיית הקבר. האוצר המרשים היה ללא ספק בעל ערך עצום לממלכה הביזנטית וכפי הנראה נותר חבוי באתרו כאשר נרצח או נהרג מחביא המטמון בפלישה.

דיוקנו

מטמון מטבעות הזהב הביזנטי (סביב שנת 613 לספירה)

של הראקליוס הקיסר

לאחר חניון גבעתי ניתן להמשיך תחת האדמה בתעלה אל עבר הר הבית והכותל המערבי. היציאה מן התעלה מביאה את המטיילים למרגלות הכותל המתנשא לגובה רב מעל ראשי היוצאים, וממנו בולטים שרידיה של קשת עצומה (קשת רובינסון) שבעבר היתה הבסיס לכניסת עולי הרגל אל מתחם הר הבית. למרגלות הקשת נראים פתחי חנויות מימי הבית השני, שבהם יכלו עולי הרגל לרכוש קורבנות ולהחליף כספים טרם העלייה למקדש עצמו. כזכור לנו, מספרת הברית החדשה, על ישוע שכעס על חלפני הכספים והפך את דוכניהם בזעם, כיוון שעסקו במסחר ורמאות לצד המקדש. שרידי החנויות והרחוב הינם מקום מרגש להיזכר באירוע חשוב זה.

למידע נוסף: - www.cityofdavid.org.il

כתב: שחר שילה - חוקר ומדריך מומחה לירושלים הקדומה

רק בירושלים ציורי הברון הרומנטי כתב וצילם דנצ'ו ארנון

לפני קרוב לשלושים שנה יצא לאור (בהוצאת משרד הביטחון) ספרי הראשון "רק בירושלים", על פינות וצדדים פחות ידועים בעיר. יסוד הספר היה בטור "פינה קטנה בירושלים" שהופיע במשך כמה שנים במוסף "מסלול" של ידיעות אחרונות. הספר יצא בארבע מהדורות ושימש רבות את מורי הדרך. "רק בירושלים" אזל מזמן מהשוק, והרבה פעמים התבקשתי להוציאו חדש ומחודש. אבל כיום, כאשר קל להשיג כל אינפורמציה בעזרת מקלדת ועכבר, לא נראה לי שיש טעם להוציא ספר מעין זה בדפוס. התבקשתי לתרום למגזין "צידה לדרך", וזו הזדמנות להביא לכם מעט מהישן ישן הזה כשהוא משופץ ומותאם לימינו. אני מקווה שאצליח להביא לכם תועלת.

ציורי הברון הרומנטי

מול השער החדש ניצבים זה ליד זה שני מבנים גדולים, שכאילו הועתקו לירושלים מאחת מבירות אירופה: מימין מנזר הנוטרדאם, שפסל הבתולה הקדושה שבחזיתו צופה אל העיר העתיקה, ומשמאל (ממערב) בית החולים על שם לואי הקדוש, הוא לואי התשיעי שעמד בראש מסעי הצלב ה-7 וה-8. אל אף שמסעי הצלב האלה לא כל כך הצליחו ולואי שכונה "לואי החסיד" אף נפל בשבי המצרים, הוא זכה לשם עולם ולאחר מותו אף הפך לקדוש. מנזר הנוטרדאם הפך להיות מלון. סנט לואי המשיך להיות בית חולים מיוחד במינו.

מנזר עם תעודת כשרות

בית החולים סנט לואי משמש מאז מלחמת העצמאות כבית חולים לחשוכי מרפא. כאן המפלט האחרון לחולים טרמינלים רבים, בני כל העדות והדתות, שאין מרפא למחלתם ושום מוסד אחר לא מוכן לאשפז אותם. אלה כולם מכירים תודה לנזירות ממסדר "יוסף הקדוש של ההתגלות" הצרפתי המתנדבות להקל עליהם את ימיהם האחרונים. מי, אם לא נזירות, ייקח על עצמו עבודה קשה כזאת, שסופה תמיד טראגדי?

האם מוניקה היא אם המנזר. אישה גבוהה וחזקה עם חיוך קבוע, שאי אפשר שלא להתאהב בה. האם מוניקה הגיעה לירושלים מגרמניה מולדתה לפני שנים רבות על מנת להתנדב לחצי שנה לעבודה בבית החולים ונשארה בו. בעברית צחה היא מספרת על הווי בית החולים, בו חוגגים כולם יחד את חגי כל הדתות. "אנחנו המנזר היחיד בעולם שיש לו משגיח כשרות ואפילו תעודת כשרות", היא מספרת בחיוך, "חרדי מאה שערים ניסו להילחם בנו עד שהתברר להם שלחולים מבניהם אין מקום אחר להתאשפז בו. מאז הם משתפים אתנו פעולה ואנחנו שומרים על כשרות גלאט עבורם".

בידי האם מוניקה צילום ישן, שצולם על ידי דוד רובינגר, הצלם המפורסם, בימים שלפני 1967 כאשר בית החולים עמד על גבול שטח ההפקר. בצילום נראים נזירה, משקיפי-אוו"ם וחייל. הנזירה מחזיקה סט שיניים תותבות. וכך סיפר רובינגר: "רגע של אחווה אנושית בתוך מציאות מלחמתית. מעשה באשה אחת, חולה אנושה, שהייתה מאושפזת בבית החולים הצרפתי. האישה גחנה מעבר לחלון חדרה, פתחה את פיה ושיניה התותבות נפלו אל שטח ההפקר. מה לעשות? האישה, סיפרו הנזירות, במצב אנוש והיא כואבת, נוסף לכאביה העזים, את אובדן שיניה. העניין נגע ללב כולם. נוצר מגע בין צה"ל, האוו"ם והלגיון הערבי – וכולם התחברו במאמץ למצוא את התותבת". הצילום והסיפור כולו הופיעו ב"ליף מגזין" המפורסם.

בשעות הצהריים שוכבים החולים לנוח ואז אפשר לבקר במקום. בקשו רשות מהאחות היושבת בכניסה והיא תנחה אתכם לקומה השנייה, לראות את ציורי הקיר. ציורי קיר מיוחדים במינם, זיכרון לאחת הדמויות הציוריות של ירושלים.

בעקבות הצלבנים

הברון הצרפתי מארי אמנדה פיילא חי בצרפת במאה ה-19, אך ליבו נמשך לירושלים. הוא היה צייר וחוקר, אך בעיקר נמשך ליבו לתולדות הצלבנים. טיפוס רומנטי. כשביקר לראשונה בירושלים ב-1874 הצטלם כשהוא לבוש כשייח' ערבי, עם שברייה וכפייה וכל השאר. בביקורו השני, שנתיים מאוחר יותר, אליו הביא גם את אמו הברונית, הוא היה מעשי יותר וקנה חלקת קרקע מחוץ לחומות.

לשטח היו כמה יתרונות: קרוב לעיר, בין שער שכם לשער יפו, במקום גבוה, ובנוסף הייתה לידו תחנת משמר של הצבא התורכי (במקום בו כיום כיכר צה"ל), שסיפקה לו הגנה. אבל, לגבי הברון שרצה להמשיך את מפעלות הצלבנים בארץ, היו לשטח יתרונות לא פחות חשובים: באותו מקום עמד לפי המסורת מחנהו של טנקרד, ממנהיגי הצלבנים שכבשו את ירושלים. בנוסף, עמד על המגרש עץ אלה מפורסם, שהאמינו שהוא ניצב במקומו עוד מימי הצלבנים.

הנזירות של מנזר יוסף הקדוש של ההתגלות ניהלו זה עשרים וחמש שנה בית חולים לנזקקים בתוך החומות. בית החולים נקרא סנט לואי על שם לואי הקדוש.

הברון פיילא הקים עבור הנזירות, שבית החולים שלהן סבל מצפיפות, בית חולים חדש, גדול ויפה, על המגרש שקנה. בכך הוא סגר מעגל: בית החולים על שם המלך הצלבן עומד במקום בו חנו הצלבנים כובשי ירושלים. כדי להדגיש את הקשר עיטר הברון-הצייר את בית החולים בציורים צלבניים, ביניהם המון סמלים צלבניים שהם סמלי המשפחות הצלבניות שישבו בארץ.

לאחר שראיתם את הציורים, חיזרו לאחות היושבת בפתח ובקשו לראות את הקפלה. גם את הקפלה, אולם התפילה שהקים הברון לנזירות, הוא עיטר במו ידיו והיא מכוסה בציורים צפופים בצבעים עזים, כמו שטיח אוריינטאלי. אין לקפלה פעמונים, כדי לא להפריע את מנוחת החולים.

מסע האלף

בתחילת שנות השמונים של המאה התשע עשרה יזם הברון פיילא מפעל מרשים נוסף לזכר ימי הצלבנים. אלף צרפתים, שהיו עשירים ואדוקים דיים למשימה, עלו לרגל בחבורה לירושלים. האפשרות היחידה באותה עת לשכן אלף צרפתים בירושלים, אפילו בעלי אמצעים, הייתה באוהלים. כך קם מחנה אוהלים גדול על המגרש של הברון. אמנם הביאו גנרטור והאירו את האוהלים בחשמל, חידוש מרעיש שנראה אז בפעם הראשונה בירושלים, אך לא היה כל כך נוח לשכון באוהלים. כשירד גשם והצרפתים סבלו מהדלף, סבב ביניהם הברון ואסף תרומות להקים אכסניה לצליינים. מכסף זה הוקמה אכסניית נוטרדאם, אחד המבנים המפוארים בירושלים והראשון שהיה בן ארבע קומות.

שנים אחדות היו חייבים הנזירים, הנזירות והצליינים שרצו להגיע למקומות הקדושים שבתוך החומות ללכת בדרך ארוכה דרך שער יפו. לבסוף נעתר להם הסולטן עבד אל-חמיד והתיר לפרוץ שער חדש בחומה, שקיצר להם את הדרך. רשמית, כונה השער על שמו, באב אל-חמיד, אך בפי הירושלמים השתרש השם באב אל-ג'דיד, השער החדש, עד היום הזה.

כחמישים שנה חי הברון בירושלים. רק בשנות מלחמת העולם הראשונה הוא נאלץ לעזוב את העיר כנתין אויב. הצבא התורכי החרים את בנין בית החולים והפך אותו לבית חולים צבאי. הציורים היפים של הברון לא מצאו חן בעיני החיילים המוסלמים, והם כיסו אותם בצבע שחור. לאחר המלחמה חזר הברון לירושלים, ובארבע שנות חייו האחרונות טרח ושחזר כמעט את כל ציוריו. בשנת 1924 מת בשיבה טובה, כמובן שבבית החולים שהוא הקים.

אחרי מלחמת העצמאות עבר כאן הגבול. אז הפך בית החולים לבית חולים לחולים חשוכי מרפא, כאשר הכניסה אליו משטח ישראל אך חלונותיו פונים אל שטח ההפקר. חלקים ממנו ומאכסניית נוטרדאם הסמוכה ניזוקו בקרבות, ועל גגותיהם הוקמו עמדות תצפית של צה"ל, שצפו אל העיר העתיקה. לאחר מלחמת ששת הימים הופל קיר הבטון שהפריד בין שני חלקי העיר, אכסניית נוטרדאם הפכה לבית-מלון מפואר אך בית החולים המשיך לשמש בתפקידו. הציורים המיוחדים שבו הם יד וזיכרון לאחת מדמויות ירושלים המופלאות.

בחצר בית החולים סנט לואי ניצב עץ אלה עתיק (בצילום – מימין). על שמו נקרא בית החולים בפי הערבים 'אל-בוטאס' – 'של האלה'. העץ הזה עמד לפנינו בודד מחוץ לחומות העיר, בפינת הימדידאן, היא כיכר המסדרים של הצבא התורכי, שלימים נמכרה לרוסים שהקימו במקומה את 'מגרש הרוסים'. נוסעים, שהעדיפו לגור באוהלים מחוץ לעיר במקום להתאכסן באכסניות המפוקפקות, נטו מתחתיו את אוהליהם. המפורסמים שבהם היו סר משה מונטיפיורי ואשתו, הלידי יהודית, כשביקרו בירושלים בקיץ 1855.

איך למדו בני האדם להפיק מלח ממי הים? מאת רות ריכטר.

לפני שנים רבים התגוררו בחוף הכרמל אנשי שבט קדמון. הם התפרנסו מדיג, מהפקת צבעי הארגמן והתכלת מחלזונות ימיים, וממכירת גושי מלח ששקעו לאחר הסערה בסלעי החוף.

בעת ההיא היה המלח יקר מאוד. הוא שימש כאמצעי תשלום במקום כסף, ורבים מאנשי הצבא ואנשי הממשל קיבלו מלח כחלק משכרם.

בימי הקיץ שקעו גושי מלח רבים על הסלעים, אבל בחורף שטף הים בעת הגאות את סלעי החוף, ורק גושי מלח מעטים נותרו בהם.

אנשי השבט היו עובדי אלילים. הם חשבו שהאלים מפזרים את המלח על סלעי החוף, והתפללו אליהם שירבו את הדגה ואת המלח. רק נער אחד לא השתתף בתפילה. הוא היה ילד חרוץ ונבון, והתגורר ליד החוף עם הוריו בסוכה קטנה. לילות רבים חמק הילד ממיטתו בסתר, ויצא אל החוף כדי לפגוש באלים המפזרים את המלח בסדקי הסלעים, אבל מעולם לא ראה אותם. לכן לא האמין שהם מביאים את המלח ולא הצטרף לתפילה.

"המלח נמצא תמיד במי הים, ולכן הם מלוחים. הוא מסיס במים, ולכן הוא נסתר מעינינו. אם נוכל להפריד אותו מהמים, נוכל לייצר מלח רב גם בחורף," טען הילד הקטן.

"ואיך מגיע המלח אל השקעים והחריצים שבסלע?" שאלו האנשים בלחש, כי חששו שישמעו האלים את דבריהם וינקמו בהם.

"השמש מאדה את מי הים, ואז שוקע המלח בגבים," ענה הנער.

אותה שנה היה החורף קשה וקר, יבול המלח היה דל, הדגה התמעטה, והרעב הציק לבני השבט ולילדיהם.

החליטו האנשים לבנות מקדש גדול ומפואר לאלים כדי לפייס אותם. כל אנשי השבט עמלו בפרך בבניין המקדש, ורק הנער לא השתתף במלאכה, כי לא האמין שאלים זקוקים למקדש מפואר כדי לעזור לבני אדם.

כעסו האנשים על הנער ואמרו לכוהן: "בגלל הנער העקשן הזה כועסים עלינו האלים! עלינו להרוג אותו כדי לפייס את האלים וכדי שילדינו לא ימותו ברעב."

פחד הנער פן יהרגו אותו האנשים הכועסים וביקש מהם: "תנו לי פסק זמן, ואוכיח לכם שאני יכול להפיק מלח רחוק מהגבים ומקו החוף."

נענו האנשים לבקשתו, והעניקו לו שלושה חודשים כדי להוכיח את דבריו.

למחרת חפר הנער בריכה גדולה הרחק מקו המים, אחר כך חפר תעלה שקישרה את הבריכה עם הים, וליד פתח התעלה הפונה לבריכה בנה סכר עץ קטן שאפשר להזיזו, כדי שיוכל לפתוח את הבריכה לכניסת מי הים או לסגור אותה כרצונו. הוא טייח את קירות הבריכה והתעלה באדמת טיט שהביא מהכרמל כדי שלא יחלחלו מימיהן דרך הדפנות, מילא את הבריכה עד שפתה במי ים, וסגר את הסכר.

בימים הבאים פסקו הגשמים, האביב הגיע, ושמש חמה זרחה יום-יום על הארץ. פני המים בבריכה הלכו ופחתו בהדרגה, ועל קרקעיתה שקעו גושי מלח גדולים. כשחזר הגשם, כיסה הנער את פני הבריכה ביריעות עור גדולות, וכששוב יצאה השמש, הסיר את הכיסוי וגילה את פני הבריכה כדי שיאדו השמש והרוח את מימיה.

מדי יום גדלה שכבת המלח שריפדה את קרקעית הבריכה ואת דפנותיה, והמים בבריכה הלכו ופחתו.

כשהתאדו כל המים הזמין הנער את בני השבט, והראה להם את גושי המלח שנוצרו הרחק מהים ומהסלעים. הם שלחו ידיהם, אספו את הגושים הלבנים, ליקקו אותם כדי לחוש בטעם המלח, ושמחו באוצר הלבן שנוצר בבריכה. עתה הבינו שהשמש

והרוח המאדים את המים גורמים לשקיעת גושי המלח בשקעים שבסלעי החוף, והם לא כעסו עוד על הנער.
בני השבט בנו להם בריכות נוספות והפיקו בהן את המלח הטוב והיקר, ומאז מופק המלח בבריכות אידוי עד היום הזה.

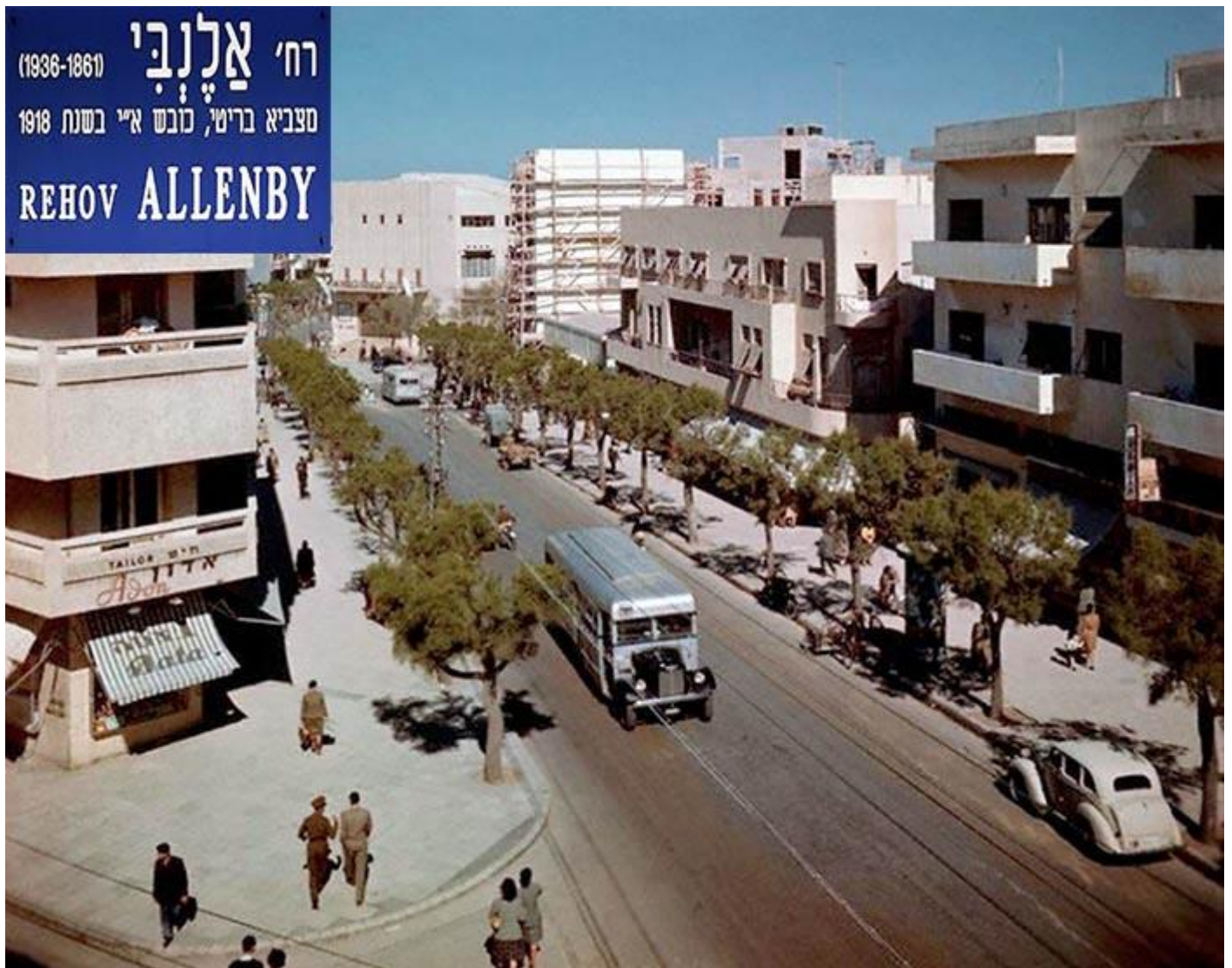
המדע שמאחורי האגדה

מלח הבישול שימושי והפקתו

כבר בימי קדם ידע האדם להפיק מלח על ידי אידוי מי הים בבריכות מיוחדות. לאחר שהשמש איידה את המים, שקע המלח במשקע לבן על קרקעית הבריכה ועל דפנותיה. המלח היה יקר, ושימש לא רק כתבלין אלא גם כאמצעי לשימור מזונות וכאמצעי תשלום: חלק ממשכורתם של חיילי הצבא הרומאי שולם להם במלח היקר. מדינה שהתברכה במקורות להפקת מלח, כגון אגמים מלוחים, ים קרוב או מכרות מלח, זכתה באוצר טבע יקר ונדיר, שדומה בחשיבותו לגילוי מקורות נפט בימינו. ריכוז המלח במי הים שונה באזורים השונים, ותלוי בעוצמת ההתאדות ובכמות המים המתוקים המובאים לים על ידי נחלים ונהרות. ריכוז המלחים בים התיכון כ-3.5%, בים סוף ריכוז המלח כ-4%, ובים המלח ריכוז עולה על 32%. מי הים מכילים גם חומרים חשובים אחרים, כגון גבס, מלחי אשלגן, תרכובות מגנזיום ועוד.

מלח הבישול הוא תרכובת המכילה נתרן וכלור. ההפקה בבריכות מתבססת על ניצול קרינת השמש. תחילה שוקע הגבס, ואחר כך מעבירים את המים שנותרו בבריכה לבריכות משניות שבהן שוקע מלח הבישול. המלח המופק בדרך זו אינו נקי, ויש צורך לנקותו ולגרוס אותו כדי להכינו לשימוש ביתי. בארץ מפיקים מלח במפעלי המלח בעתלית ובמפעלי ים המלח בסדום.

רחוב אלנבי בת"א חוגג 100 שנים - מאת אילן שחורי מורה דרז

רחוב אלנבי ב 1949

סיפורו בן 100 השנה של רחוב "דרך הים" בשכונת חברה חדשה שנפתח ב 1911 ושמונה שנים לאחר מכן, בתום מלחמת העולם הראשונה, כדי ל"גנוב ההצגה" מערביי יפו, הוסב על שמו של המנצח הבריטי הגדול על התורכים אדמונד אלנבי. ב-22 בנובמבר 1918 בטקס מרגש ורב רושם ובנוכחות אלנבי הוכרז השם החדש של הרחוב שידע ב-100 השנים האחרונות עליות ומורדות, הפך לרחוב

**העסקי המרכז שלי העיר, לרחוב המכוער ביותר למרות
הבניינים האדריכליים המרהיבים שבו ואף תכנית שיקום
לרחוב לא שוקמה, למרות בתים בודדים. אולי במאה
השנייה יהיה השינוי**

מאת אילן שחורי

בימים אלה ממש, מלאו 100 שנה לאחד הרחובות החשובים והעיקריים בתל
אביב: רחוב אלנבי. רחוב שתוכנן ונפתח ב-1911 כרחוב מרכזי בשכונת
"חברה חדשה" בתל-אביב (שגם אותה יזם עקיבא אריה וויס) ונשא את השם
"דרך הים". עם תום המלחמה, הזמין ראש עיריית תל-אביב באותם ימים, מאיר

דיזנגוף, את המנצח הבריטי הגדול של ארץ ישראל באותם ימים, אדמונד
אלנבי, ובטקס מרגש בהשתתפות האורח המכובד, שונה שם הרחוב והשאר
היסטוריה.

מאיר דיזנגוף ראש ועד תל אביב ונכבדי שהכוונה מלווים את הגנרל אלנבי ברחוב דרך הים, לפני הטקס לקראית הרחוב על שמו
 ב-31 באוקטובר 1918, נכנעה תורכיה במלחמת העולם הראשונה והאימפריה הבריטית השלימה את כיבושה של ארץ ישראל. כשבועיים לאחר מכן, נודע לעסקני תל-אביב, כי ערביי יפו הזמינו לביקור בעירם את גנרל אלנבי ואף הקימו ועדה לארגון הבוקר. בתל-אביב הקטנה של מאיר דיזנגוף הוחלט להקדימם

ולנצל את ביקורו של מנהיג כובשי הארץ. גם לביקור ממלכתי בתל אביב. ב-13 בנובמבר 1918, במהלך ישיבה של וועד תל אביב, ביקש יו"ר הוועד מאיר דיזנגוף מסגנו אליהו ברלין וחבר ועד נוסף בשם קרסנטי, "שיפעלו על-מנת שהגנרל החשוב יחגוג גם עם היהודים".

טקס העלייה לקרקע בשכונת חברה חדשה 1911. הרחוב הראשי בשכונה "רחוב הים"...

בישיבת הוועד לאחר מכן, שהתקיימה יומיים לאחר מכן, כבר דיווח דיזינגוף על ביקורו הצפוי של הגנרל בשכונה, והציע כי לאות הוקרה יוכרז הרחוב הראשי ב"חברה החדשה" על שמו של הגנרל אלנבי. באותה ישיבה סוכם על כינוס מיוחד של תושבי תל-אביב, כדי לאשר את המחווה למצביא האנגלי.

רחוב אלנבי פינת יהודה הלוי - 1930 - מבט צפונה

האסיפה הכללית של תושבי תל אביב התכנסה ב-21 בנובמבר 1918, יום לפני הביקור המתוכנן, ב"בית-הספר למוסיקה". היא הייתה קצרה ביותר ואת דברי הפתיחה נשא מאיר ד
דיזינגוף וכך אמר: "אסיפה זו מתכנסת לרגל הביקור הרשמי של המצביא הראשי של צבאות הבריטיים, הגנרל אלנבי. הוועד החליט להציע לפני האסיפה הכללית, לשם זכר לביקור הרשמי הזה, לקרוא אח הרחוב הראשי

בחברה חדשה בשם 'רחוב אלנבי'. אולם היות שהאסיפה הכללית צריכה להחליט אודות זה, קראנו אסיפה כללית, רק בדבר השאלה הזאת, כדי שהאסיפה תאשר את הדבר הזה".

תעודת הכבוד שהוענקה לגנרל אלנבי במעד קריאת הרחוב על שמו. האם היא תעשה את הדרך חזרה לתל אביב ותוצג אחר כבוד באחד ממוסדות העיר?

האסיפה הכללית של תושבי תל אביב קיבלה באותו מעמד פה אחד את הצעתו של מאיר דיזנגוף ונוסחה החלטה חגיגית, שפורסמה על לוחות השכונה כבר באותו ערב ובה נאמר כך: "אנחנו תושבי תל-אביב, החלטנו לעשות בתוכנו מזכרת עולם למשחרר ארצנו, השר אדמונד הנרי הינמן אלנבי, המנצח והמושיע, ולשים אח שמו בפינו ובפי בנינו אחרינו לדורות. ולזאת אנו קובעים את השם הנכבד חזה, לרחוב הגדול שבשכונת תל-אביב, הוא הרחוב אשר מערבית צפונית מדרך מסילת הברזל, המוליך לצד הים. ויקרא

שם הרחוב ביום ההוא 'רחוב אלנבי', מעתה ועד עולם. והיה זה לאות למצביא הגדול על רגשי התודה, הכבוד והיקר, אשר ירחש לבנו ולב כל ישראל על התשועה אשר הביא בס חילות בריטניה הנאדרים לארצנו ולערי אלהינו ויפרקנו מעול העריצות לאור באור הצדק והמשפט ויקרבנו אל תקוותנו ההיסטורית, תקוות ישראל מפי נביאי האמת והצדק".

גלוייה צבעונית של כיכר מגן דוד ברחוב אלנבי - לערך 1924

לאחר החלטת האסיפה הכללית הקדיש "ועד תל-אביב" כמעט את כל זמנו להכנת "קבלת הפנים" הגדולה לגנרל אלנבי. שסוכם כי יום ביקורו, 22 בנובמבר 1918 יהיה גם היום, שבר תחגוג תל-אביב את סיומה של המלחמה. את החלטת האסיפה הכללית הדפיסו כאמור במודעות לתושבי תל-אביב, שהודבקו על גבי הבתים ודלתות החנויות. ועד תל-אביב" שלח הזמנות לכל

הארגונים והמוסדות ובו היתה כלולה בקשה לשלוח נציג מיוחד לטקס קבלת-הפנים הרשמי, ומוסדות אלה שלחו הודעות תשובה מפורטות מי ייצגם בטקס.

סדר יום מפורט הובן ליום ביקורו של הגנרל ולטקס קראית הרחוב על שמו. היה זה יום שישי, י"ח בכיסלו תרע"ט (22.11.1918). על הביקור המפואר ועל החגיגה הגדולה, שהיתה באותו יום, סיפר במאמר מיוחד כתב של "חדשות הארץ", שנכח בטקס:

רחוב אלנבי 1930

"לשורת הימים הנעימים שיישאר לנו לזיכרון מזמן כבוש הארץ ע"י האנגלים, צריך יהיה לצרף בלי שום ספק את יום השישי י"ח בכסליו, היום שהמציא הראשי של חזיתנו הגנרל אלנבי, בא לעשות ביקור מיוחד להקהילה העברית ביפו. ממילא מובן, שמקום הביקור היה בתל-אביב, במקום שדופק החיים של הישוב החדש ניכר ביותר. ועד תל-אביב, שידע והכין את עצמו לביקור זה, פירסם מודעה גדולה לקהל והזמין את המוסדות ובעלי הבתים לקשט את בתיהם ומשרדיהם.

מטעם הוועד התחילו בקישוט השכונה, שני ימים קודם. קשטו ביחוד את שדרות רוטשילד. קשטו את משדד ועד הצירים. על יד הכניסה לתל-אביב הקימו שער כבוד וכתוב עליו בעברית ובאנגלית: כבוד למשחרר ארצנו! אבל הרבה יותר מכל הקישוטים דברה אל הלב ההחלטה שנתקבלה באסיפה הכללית של תל-אביב, לקרוא את שמו של משחרר ארצנו על הרחוב היותר גדול של תל-אביב, רחוב 'חברה חדשה'. בשעה שלוש בדיוק הופיע בשערי תל-אביב. הוא בא בלוית המושל הצבאי המקומי ועוד אופיצרים גבוהים. מר דיזנגוף, ראש ועד תל-אביב, קיבל את האורחים והוביל אותם לשדרות רוטשילד. המקהלה התחילה בשיר, והקהל התפרץ במחיאת כפיים ארוכה שליוותה את האורח עד בואו לרחוב חברה חדשה, הרחוב שלו.

בראש הרחוב הוקמה סוכת ענפים מקושטה, וכשהאורח קבע לו בה מקום, פנה אליו מר דיזנגוף בדברים דלקמן: "הוד מעלתו! מתוך רגשות עמוקים של הכרה ותודה למשחרר הארץ, החליטו תושבי תל-אביב לקרוא את הרחוב הזה, הרחוב היותר גדול של שכונתנו, בשם הגנרל אלנבי, והיה השם הזה לנו לזכרון עולם לתמורה שבאה בארץ. הגנרל נרעש מההפתעה הזאת, ואחרי שהודה בקול רועד על הכבוד שחלקו לו ושישאר חקוק בזיכרוננו לנצח, לקח את הטבלא שהכינו לו וידבק אותה בעצם זיו על

העמוד. על הטבלא כתוב בעברית ואנגלית, 'רחוב אלנבי'. ולדברי התודה של האורח הנעלה ולהדבקת הטבלא נלוו מחיאות כפיים רועשות וקריאות הייד. כשנגמר הטקס של קריאת השם, הואיל האורח להצטלם עם הקהל, ואח"כ הוזמנו האורחים ביחד עם חברי הועדים וראשי המוסדות שבעיר

לכוס תה בבית ועד הצירים. המשתה היה ידידותי-אחוותי. נאומים לא נשמעו. רק על כוס של ברכה הביע מר דיזנגוף משהוא ממה שרוחש עכשיו העם היהודי לעם האנגלי. המשתה נמשך כשעה שלמה, והאורח נפרד מהקהל מתוך חיבה לבבית. במשך כל זמן המשתה ניגנה בחוץ התזמורת האיטלקית"...

מרכז רחוב אלנבי, ראשית שנות ה-60. גלוייה צבעונית

הגנרל אלנבי עוד הספיק לבקר בתל-אביב אביב פעמיים נוספים. 7 שנים לאחר קריאת הרחוב על שמו, הגיע אלנבי ב-1925 לצידו של לורד בלפור,

לטקס פתיחת האוניברסיטה העברית בהר הצופים וקפץ לבקר את דיזנגוף ואת תל אביב. "הרחוב הזה, אשר אנו עומדים בקצהו כיום, היה שומם בעת אשר נתנו לו את שמו המפואר וקראנו לו בשם רחוב אלנבי, וכעת הוא מלא בתים ותנועה והוא העורק היותר חי אשר בעירנו. כנראה השם הצליח לו לרחוב אלנבי", אמר אז מאיר דיזנגוף בעת שביקר ברחוב עם אורחו החשוב.. בפעם השלישית, היה זה ב 1933 בעת שאלנבי הגיע כאורח כבוד, לטקס חנוכת בניין ימק"א בירושלים. אז הזמינו מאיר דיזנגוף לתל אביב והעניק לו את התואר "אזרח כבוד" של העיר. צחוק הגורל הוא כי אלנבי ודיזנגוף הלכו לעולמם באותו גיל ובאותה שנה, בהפרש של 4 חודשים. בגיל 75. אלנבי במאי 1936 ודיזנגוף בספטמבר 1936.

רחוב אלנבי בתל אביב לאחר 100 שנה, אינו אותו רחוב יוקרתי בעיר בו רצו דיזנגוף ואלנבי. לאורך מאה השנים האחרונות, ידע הרחוב עליות ומורדות. בכירי האדריכלים הציבו ברחוב זה את עבודותיהם. אלכסנדר לוי על שלל הבתים האקלקטיים שלו, יהודה מגידוביץ מלך האקלקטיקה אלנבי, שגם בנה כמה בתים בסגנון בינלאומי ברחוב, ברליו ועוד רבים אחרים. רחוב אלנבי אולי

הוא אחד מרחובות מוזיאוני הבתים היפים ביותר בעיר בעיקר מי שמרים ראשו

לשמים. אולם, רחוב זה, שהפך במהלך השנים לרחוב המסחרי העיקרי של העיר, הוזנח שנים רבות. כל התחבורה הציבורית נוקזה אליו והוא נאלץ להיות "תחנה מרכזית של מאות אוטובוסים בשעה. דבר שהשפיע בצור חמורה על מראה הרחוב. כל התכניות שנעשו עד היום לשיקומו של רחוב חשוב זה לא מומשו, מלבד שיפוץ כמה מבנים בודדים. אולי בעשור הקרוב, עם ראשיתה של הרכבת הקלה בתל אביב, תופחת תדירות האוטובוסים ברחוב אלנבי ותתחדש המוטיבציה לשיקום רחוב מפואר זה, אולי לקראת המאה השנייה לקיומו. (אילן שחורי)

נשים וסיפורים בירושלים מאת- יעל קורלנדר* **נשים המובילות את תחום התיירות חברתית והאירוח ביתי**

כתבה 2 בסדרה

אנשים מבקשים לפגוש אנשים לשיחה מחוץ למסכים

תיירות חברתית הפכה לאחרונה לטרנד עולמי. תיירים מהארץ ומחו"ל אינם מסתפקים יותר בטיולים הסטנדרטיים ומבקשים חוויות אישיות - אנושיות של אירוח ביתי.

כחלק ממגמה זו פועלת קהילת "נשים וסיפורים בירושלים". זהו פרויקט הדגל של עיריית ירושלים, המאפשר לנשים ירושלמיות ליהנות מעצמאות כלכלית ולהתפרנס

מאירוח ביתי אותנטי ובמקביל יוצר הזדמנות למתארחים להכיר את היופי האמיתי שנמצא בין חצרות בתי האבן העתיקים ולשמוע את סיפורן האישי והמרתק של נשים ירושלמיות מכל גווני החברה הירושלמית.

עם הנשים השותפות בקהילת האירוח הביתי נמנות אמניות ובשלניות, רועת צאן, אשת אדמו"ר מהרובע היהודי, חברות ערביות מצור באהר ובית צפאפא ועוד.

בשנת 2016 כחלק מפרויקט "נשים וסיפורים בירושלים" נפתח גם פרויקט נוסף בשם "סטודיה" שבו אמניות ירושלמיות מארחות בבתיהן גם קבוצות קטנות ויחידים שיוכלו להתרשם, לשמוע על היצירות ואף לרכוש את חפצי האמנות של המארחות.

סדנת קובות אצל דליה חרפוף – הכורדיה בעמק התימנים בעין כרם

אותנטי זה – "השחור החדש"

כולם יודעים היום שהאותנטיות היא מה שעושה את החוויה התיירותית למרתקת כל-כך, לכן מה שאותנטי הוא אופנתי. הנשים היזמיות בתחום התיירות נושאות את הבשורה של התיירות החברתית והאותנטיות.

האירוח הביתי מאפשר לתיירים מחו"ל לראות לא רק את האטרקציות הרגילות, אלא גם את החיבור והחיוך שעובר מלב ללב והופך את התיירים לשגרירים שלנו ומייצר את החוויה התיירותית האמיתית של ישראל. קבוצות של תיירות פנים ייהנו מחוויה של דיאלוג עם השונה בחברה הישראלית. חוויה המשלבת בילוי ולימוד ומקדמת את הדיאלוג הבינ-תרבותי.

לפרטים נוספים חפשו נשים וסיפורים בירושלים בפייסבוק ובגוגל או

התקשרו אלי 0542550505

***הכותבת מובילה את קהילת "נשים וסיפורים בירושלים" עבור**

עיריית ירושלים זו השנה השישית והקימה לאחרונה את קהילת

המארחים הארצית של "אנשים אוהבים אנשים"

peoplelovepeople.co.il

ביקור הרבנית מאמריקה בקיבוץ - מאת מעוז חביב

שנים ארוכות מנהג נהוג היה בקיבוצנו – כיצד משמחים חתן וכלה בחתונתם? לא רק בחופה מעל לראשם הנישאת על ידי ארבעה קילשונים. לא רק בפלטפורמה רתומה לטרקטור שעליה הוכן מצע בדמות כיסא "אליהו הנביא" בנוי לתלפיות מחבילות קש שהובאו מהמתבן ואשר בישיבתם עליו כמלך ובת מלך הובלו אחר כבוד היישר לחופתם, אלא בצרור שירים שהושר על ידי להקת הזמר המקומית – ה"צרעתרון". חלק מהשירים נכתבו כמובן ממש ממש לכבוד בני הזוג עצמם, כמיטב המסורת המקומית, ואילו חלקם האחר היו שירים שחזרו והושרו בידי הלהקה בכל חתונה וחתונה וכבר היו שגורים על חברי הקיבוץ, גדולים כקטנים, אך הדבר לא גרע מחביבותם ואפילו להיפך.

אחד השירים הללו שחזרו והושרו בכל חתונה נפתח במילים אלה:

"מעין יש בצרעה, כל כלה זוכרת, כל כלה זוכרת,

תשאלו בירושלים את הרבנית,

כלתנו הצנועה שמה מיטהרת, שמה מיטהרת,

גם קוראת תפילה ותענית...

עוד מעט יגיע רב מירושלים,

עוד מעט יורמו כל בקבוקי היין...." - וכן הלאה וכן הלאה.

תשאלו – היאך וכיצד נולד לו השיר הזה שחזר והושר משך שנים ארוכות בכל חתונה וחתונה?

מעשה שהיה כך היה:

עם הקמתו נטע עצמו הקיבוץ על רכס ההר, מקום בו נותרו בשיממון שרידי הכפר הערבי "סרעה", שניטש על ידי תושביו קודם, כאשר הצבא המצרי נכנס בשעריו ועשהו לעמדתו הקדמית ביותר אל מול רוכסי לטרון הנשלטים בידי הלגיון הירדני ומשמעותית יותר – אל מול דרך בורמה ההולכת ונבנית כתחליף לכביש רמלה ירושלים החסום באזור לטרון. מאוחר יותר, כאשר נכבש הכפר מידי המצרים על ידי כוחותינו במבצע דני והצבא המצרי הלך ונדחק דרומה לעבר כיס פלוג'ה, נקראו הפלמחניקים, חברי הכשרת דגניה להקים במקום קיבוץ שיגן על כביש הגבורה שחיבר את ירושלים לשפלה ולמישור החוף והקימו על הרכס את קיבוצם – צרעה.

"סרעה", כפי שגילו עוד חוקרי המאה התשע עשרה כמו וויקטור גרן ורבים אחרים שחרשו את הארץ לאורכה ולרחבה, לא נשא את שמו לשווא, שכן הוא היה נטוע ממש על אותה גבעה נישאה שבה שכן הרבה לפניו הכפר התנ"כי צרעה, מקום הולדת שמשון הגיבור בן שבת דן. מכיוון שכך, חשו הפלמחניקים, שהגורל קשר אותם ישירות ממש לאותו גיבור תנ"כי פוחז שידע לחפש את אהבותיו ואהובותיו בשדות פלישתים הסמוכים, וכנגדם גם יצא למלחמותיו, שעל כן מה טבעי יותר היה להם מאשר לאמץ את אחד מסיפורי שמשון כסמל לקיבוץ, כזה שילך עמו לכל אורך הדרך, וכך עד היום הזה שועל אחד משלוש מאות שועלי שמשון הזכורים לטוב הוא הוא המופיע על כל המסמכים והתכתובות הנושאים את שם הקיבוץ ומסמל אחר כבוד את קיבוצנו.

ידוע לכל שכבר קדמונינו למדו שכדי להתיישב בנקודה כלשהי לא די במיקומה הנוח, בקרבתה לדרכים עבירות ונוחות, לאפשרויות ההגנה עליה מפני חורשי רע למיניהם, אלא ואולי בראש ובראשונה – למקור מים. מקור מים חיים, זה אשר בזכותו אכן ניתן יהיה לקיים חיים במקום.

וכי מי מאתנו לא התרשם עמוקות ממפעלי המים המרשימים באמת כמו אלה שבנה אחאב המלך במגידו, או הכנענים בחצור, או המלך הורדוס במצדה. מים היו מאז ומעולם באזורנו שם הסיפור – עד היום הזה. ואם קדמונינו בנו את כפרם במרומי ההר, זה הסמוך לקיבוצנו היום, וודאי היה בקרבת מקום מקור מים שאפשר את קיומם.

ואכן גילו מקימי הקיבוץ – היה גם היה.

אי שם, בינות לכרמי זיתים נטושים, לא הרחק מאותה גבעה נישאה, פכפכו להם בשקט ובנחת מימיו הזכים של מעיין קטנטן ולידו אפילו ברכונת קטנה שניתן לטבול בה רגליים.

גילוי המקום על ידי ראשוני הקיבוץ היה להם למקור שמחה וריגוש שכן הייתה זאת עוד פינה נחמדה אליה ניתן לצאת לטיול חביב בשבת בבוקר, ליהנות ממגע המים הקרירים ביום חם ולצפות ממרומי המקום אל עמק שורק הנמשך לאורך מסילת הרכבת לירושלים שמתחת, המסילה שנמתחה ממש לאורך הדרך שעשה ארון הברית בחזרתו לחיק עם ישראל בעיר בית שמש משביו בידי הפלישתים.

והיה זה כמובן – וכיצד לא, יעד טיול לזוגות האוהבים הצעירים שתרו אחר פינות נסתרות לממש בהן את אהבתם הפורחת.

האהבות הללו הולידו – איך לא – את הזוגות הראשונים שעמדו להינשא אחר כבוד במרומי ההר, אלפיים שנה אחרי שנישאו שם בני ובנות שבט דן, זה שישב בין צרעה לאשתאול.

וכאשר עמדו כלותינו החסודות להושיט את אצבעותיהן תחת החופה כדי שטבעת הנישואין תעונד עליהן, צץ הרעיון בראשה של אחת מאותן כלות חסודות – מדוע לצאת לנסיעה מייגעת עד לירושלים כדי לטבול במקווה טרם החופה, כאשר ניתן במקום זאת פשוט לחזור וללכת לעבר אותו מעיין עצמו ולטבול בו כדת וכדין במי מעיין זכים וטהורים?

אמרו ועשו. הודיעו לרבנות בירושלים על קיומו של מעיין מים טהורים הבוקע לו בנחת בשדות הקיבוץ וביקשו לטבול בו טרם החופה במקום לעלות עד לירושלים הרחוקה ולטבול במקווה.

מסתמא שרבני ירושלים נועצו ביניהם, ובאותה העת עדיין חשו ורחשו הירושלמים, אפילו רבניה רגשות כבוד וכיבוד לפלמחניקים שהגנו בחירוף נפש על ירושלים במלחמת השחרור ופרצו את המצור הכבד שאיים על תושביה ברעב ובצמא, ואישרו את הדבר.

וכך, נולדה לה המסורת שנשמרה שנה שנה, שכלותינו אינן עולות טרם החתונה לטבול במקווה בירושלים אלא טובלות במעיין המים הזכים שלרגלי הגבעה.

אלא מה? אליה וקוץ בה. לא עברו שנתיים מיום העלייה על הקרקע וחברי הקיבוץ החליטו ברוב דעות לנטוש את העבר וההיסטוריה שבראש ההר ולרדת לעמק שתחתיו כדי לבנות את נקודת הקבע סמוך לשדות שבעמק. כך התרחק המעיין מרחק לא קטן מנקודת הקבע בה נטע עצמו הקיבוץ.

וייתרה מזאת: מסיבה זו או אחרת ובוודאי ממכלול סיבות שביניהן התכסית המשתנה של ההרים עליהם ניטעו יערות האורנים של הקרן הקיימת – יבש המעיין, נמוג ונעלם כלא היה.

מה עושים?

ובכן – מי יודע שהיה מעיין ואיננו עוד? חברי צרעה – יודעים גם יודעים, אך מה יודעים רבני ירושלים? הם הרי רגלים לא דרכה מעולם במקום. שעל כן, ברור וידוע שאם איש לא יודיע בירושלים על מה שהשתנה במקום, כי אז המעיין שנבע במקום מאז ימי שמשון הגיבור, וודאי לו שהוא ממשיך ונובע כמימים ימימה. כל מה שיש לעשות הוא פשוט – לא לעשות דבר...

וכך, המשיכו כלות הקיבוץ להודיע בירושלים שהן מעדיפות להיטהר במעיין שבצרעה וחסכו מעצמן את תענוגות הטבילה במקווה בירושלים.

וכל זה עד שבאחד הימים החליט אחד מחברינו שחברו עמד לשאת את אהובת לבו, אחת הבנות שהגיעו לקיבוץ עם אחד מגרעיני תנועת הנוער שבארץ, לחמוד לצון ולהדאיג מעט את הכלה העומדת או טו טו ל"טבול במעיין".

וכך, ימים ספורים לפני מועד החתונה התקבל במזכירות הקיבוץ מכתב "רשמי" חתום כדת וכדין ומסומל בסמל המדינה בזו הלשון:

לכבוד הגברת ב' – הכלה לעתיד

צרעה – דואר נע שמשון

בס"ד

המועצה הדתית ירושלים עיה"ק ת"ו

המחלקה לטהרה וקידושין

ג.ב.

להווי ידוע לך שהגיעה לארץ כב' הרבנית הגב' זלדה זילברבוש אלמנתו של כב' הרב זילברבוש זצ"ל, מי שהיה ראש ק"ק דעטרויט באמריקא והביעה משאלתה לחזות בטקס היטהרות וקידושין בכפר בארץ.

לאחר עיון ברשימת המועמדים לנישואין בשבוע זה, החליטה הגב' הרבנית לבקר בכפרכם, מה גם שההיטהרות תיעשה שלא כמנהג, במקווה, אלא במעיין מים זכים.

כב' הרבנית תגיע לכפרכם ביום שני, ז' תמוז, בשעה 4:00 אחה"צ לערך, בלוויית כבוד הרבנית שרייבער מירושלים, ותשמח לקחת חלק במצוות ההיטהרות לקראת הקידושין.

אבקשכם להכין להנ"ל כלי רכב אשר יסיען אל המעיין מאחר וההליכה קשה עליהן.

כיוון שיום המחרת, יום ג' הוא יום תענית גם להחתן וגם לכלה, תחזור כב' הרבנית עוד בערב ותסתפק בביקור קצר זה.

אמר רבי עקיבא: "אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם – אביכם שבשמים וכו' – מה מקווה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר אתכם".

תבואו על התודה והברכה

הרב צ.ה. שרייבער

המחלקה לטהרה וקידושין – ירושלים.

מיותר לציין מה עשה מכתב "רשמי" זה לכלה, לחתן, למשפחות ולקיבוץ כולו. וכי איך יוצאים מן הפלונטר? איש לא הטיל לרגע ספק בקיום הביקור הבלתי צפוי הזה. הרי מזה זמן מגיעים לקבוצנו תיירים ומבקרים מכל העולם וביניהם רבים רבים מגולת אמריקה. מדי שבוע שני פוקד את הקיבוץ אוטובוס תיירים מחברת תיירות ידועה בארץ המביא עמו את אחינו היהודים מאמריקה. גם צעירים – יהודים אמריקאים מגיעים לקיבוץ לתוכנית של שנה בישראל, שעל כן, איך לא חשבנו שגם ביקור לא צפוי שכזה עתיד ביום מן הימים לצאת אל הפועל?

מאותו הרגע היה הקיבוץ כמרקחה. מה עושים? איך ניתן לבנות על ההר מעיין יש מאין? ומה יקרה אם יסתבר שהמעיין הידוע בו מטהרות כלותינו, היה כלא היה?

הכלה לא ידעה את נפשה מרוב דאגה. גם בחתן שעוד טרם נכנס תחת הופה לא קינא איש.

- אמרתי לכם, סוף גנב לתליה! – הכריז אליהו, הקיבוצניק בן ירושלים שלבו לא היה שלם מעולם עם תעלול המעיין.
- אולי תפסיק לזרוע מלח על הפצעים ותנסה להיות יותר פרודוקטיבי עם כל דברי אלוהים חיים השגורים על לשונך תמיד? – החזיר לו מי שהחזיר.

ברור לקוראינו שהביקור הנ"ל, כמה מפליא, לא יצא בסופו של דבר אל הפועל. מיודענו, חברו של החתן, חש שאכן, ככל הנראה הגזים מעט ב"מתיחה" המקורית שלו, והחליט למנוע את המשך עוגמת הנפש וההתחבטות שאין לה מוצא, וגילה ברבים את דבר מתיחתו...

אבל מאז, כך מסתבר, לא הוסיפו עוד כלותינו לעלות אל המעיין הנסתר טרם חופתן, וכל מה שנותר לא היה אלא הסיפור שסופר כאן ושיר הצורעתרון שחזר והושר לזכר אותם ימים בכל חתונה.

מעוז/ביקור הרבנית מאמריקה בקיבוץ

חוויית טיול מרהיבה בנחל חוורים לא יכולה לבוא על חשבון בטיחות-משולחן בית המשפט- מאת יהודה לוי מורה דרך.

עובדי מחלקה אחת בבית החולים בלינסון רצו לערוך יום גיבוש. הם החליטו לצאת לאזור הנגב הצפוני בליל ירח מלא, לטיול שהיה אמור להסתיים בשעה 03:00 לפנות בוקר. במקור, התכנון היה לצלוח את נחל חווארים בשעות האור, אך בשל שיבוש בלוח הזמנים, חלק זה של הטיול נדחה והתקיים בשעות החשיכה. למרבה הצער, אחת העובדות מעדה במהלך ההליכה בנחל, ונחבלה בברכה.

מורת הדרך (השם שמור במערכת) שהדריכה את יום הגיבוש הזה, מצאה את עצמה בתסבוכת משפטית, לאחר שהעובדת הגישה תביעה, ולבסוף אף נדרשה לשלם מכיסה למעלה מ-15,000 ש"ח.

במסגרת ההליך בבית המשפט, התעוררה מחלוקת – האם בליל ירח מלא, היתה מורת הדרך צריכה להציעה למטיילים לעשות שימוש בפנסים בעת שהם צועדים בנחל? מורת הדרך טענה שפנסים פוגעים בהנאה מהטיול. אבשלום כהן, מנהל בית הספר שדה של מדרשת שדה בוקר שזומן להעיד, הסכים איתה ואף הדגיש כי אין כל הנחיה שכזו ושמטיילים רבים לא משתמשים בפנסים בליל ירח מלא. מהצד השני, עובד של רשות הטבע והגנים אמר כי המטיילים אמורים ללכת עם פנסים ולעשות בהם שימוש מפעם לפעם. בית המשפט התייחס לסוגיה וקבע – שאף שהצעידה בנחל בליל ירח מלא היא מרהיבה, והפנסים יפחיתו מחוויה זו, במקומות מסוימים בנחל, רצוי לעשות שימוש בפנס בכדי ללכת בבטחה. בית המשפט הבהיר כי מדובר בסיכון שמורה דרך צריך להיות מודע לו, ולכן עליו להתריע עליו אפילו אם יש בו כדי לפגום בהנאה.

בטרם יצאו לטיול, מורת הדרך הסבירה למטיילים על המסלול ועל הקשיים הכלולים בו. בעקבות הסבריה אלה, בחרו 5 מהעובדים שלא להצטרף לצעידה בנחל. אך בהסבריה אלה, לא התייחסה לקושי הקשור בצעידה בתנאי ראות לקויים. בית המשפט הבהיר "כי היה על מורת הדרך (ע.י.), כמדריכה מקצועית בעלת ניסיון, להביא לידיעת הנתבעות ומשתתפי הטיול ..., כי יש העושים שימוש בפנסים וכי במקומות מסוימים בנחל שימוש בהם ישפר את תנאי הראות, ולהשאיר להחלטתם את ההחלטה האם ליטול עליהם את הסיכון אם לאו". כיוון מורת הדרך (ע.י.) לא עשתה כן, היא חויבה לפצות את העובדת בגין הנזק שנגרם לה. כיוון שהנזק נגרם גם בגלל דחיית הטיול כך שהוא התבצע בשעות הלילה, מי שגרם לדחייה זו השתתף בתשלום חלק משמעותי מסכום הפיצוי.

פסק דין זה משמש תזכורת לכל מורה דרך כי חווית טיול מרהיבה לא יכולה לבוא על חשבון בטיחות, מבלי שהמטיילים מודעים לכך. יש להזהיר את המטיילים על כלל הסכנות הכרוכות בטיול ולאפשר להם לקבל החלטה מודעת אם הם נוטלים על עצמם את הסיכונים או לא. בכל מקרה, מוטב ורצוי להשתמש באמצעים סבירים בכדי להפחית סיכונים מיותרים. כך למשל, די היה בהוראה להשתמש בפנסים במכשירי הטלפון מפעם לפעם כאשר הראות לקויה, כדי להסיר את האחריות מכתפיה של מורת הדרך.

פסק הדין המתואר הינו : ת"א (הרצ'י) 24212-08-12 גאולה לוי נ' הוכמן את שכטר - עידן חדש בתיירות בע"מ (9.10.2016).

למה הפסידו מדינות ערב? או- למה נצחה מדינת ישראל במלחמת הקוממיות? מאת : ישראל מרצ'י מורה דרך

פרק א'- איחוד ערבי, או תרמית בינלאומית?

א וַיְהִי כַאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַּלֵּט וְטוֹבִיָּה וְהָעֲרָבִים וְהָעַמֻּנִּים וְהָאֲשֻׁדִּימִים, כִּי-עָלְתָה אֲרוּכָה לְחַמּוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי-הִחְלוּ הַפְּרָצִים, לְהִסָּתֵם; וַיִּחַר לָהֶם, מְאֹד בִּ. וַיִּקְשְׁרוּ כָלֶם יַחְדוֹ, לְבֹא לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלַם, וְלַעֲשׂוֹת לוֹ, תוֹעָה.
(נחמיה פרק ד')

בבואנו לדון בשאלה למה נצחה מדינת ישראל במלחמת הקוממיות- נפרש לפנינו מרחב עצום של גורמים משפיעים. גורמים אלו, על פי משקלם הסגולי היטו את מטוטלת המלחמה מצד לצד. מחד, שבע מדינות ערב עם ארבעים מיליוני אוכלוסין, כנגד יישוב קטן, דל באוכלוסייתו שאך זה הקים את מדינתו ולאחר שלושה אירועים דרמטיים- השואה, המאבק לעצמאות נגד הבריטים ומלחמת האזרחים מאז 30 בנובמבר.

במהלך סדרת מאמרים זו אנסה להציג חלק מהגורמים השונים שהשפיעו על התוצאה. מן הסתם, אין בידנו גישה לארכיונים חשובים במדינות ערב ולכתבי אישים ערביים, אולם, מחומר שלוקט עוד בימי המלחמה וכמובן אחריה, ניתן להבין את שהתרחש בקרב מדינות ערב, את עמדות מקבלי ההחלטות שבהן ומצד שני- את זה שביישוב העברי.

אין הכרח שהדברים חבוקים היטב עם היבט צבאי כלשהו, אולם, יש בהם בכדי להרחיב את יריעת הידע שלנו אודות המצב האזרחי במדינות ערב אלו. שהרי אין חולק על חשיבות הצבא בזמן מלחמה, אולם, עורפו חשוב ומשפיע רבות על היערכותו לקרב. למצב החברתי, הכלכלי, ההשכלתי והבריאותי ישנה השפעה עצומה על איכות החייל הפשוט. לכך נוספים היבטים נוספים כמו נכונות להקרבה ואמונה בדרך המלחמה.

השאלה הראשונה הנשאלת- האם ניתן לדבר על מדינות ערב כמקשה אחת? האם להט הקרב אשר נשפה מפי מנהיגי עיראק קיימת היתה גם בקרב השכבה השלטת במצרים או בירדן? האם למדינה רחוקה כמו תימן אמביציה מלחמתית כמו עבר-הירדן הסמוכה כל-כך? ובכלל, מה מאחד אותן לכדי גוש אחד התאב לחסל את הישות היהודית שאך זה קמה?

במאמר ראשון זה אעסוק דווקא באיחוד לכאורה של מדינות ערב ולא בייחוד. הדעת אומרת כי גוש כל כך גדול ועצום, בעל משאבים וכוח בזירה הבינלאומית אמור לנחול הצלחה לאורך כל הדרך, מרגע ההחלטה לחגור החרב, לאורך כל הקרבות, בכל הגזרות ועד להכרעת היהודים- שכמובן לא הגיעה. בהמשך נעסוק בהרחבה על המאפיינים של כל מדינה, כמו גם על ציבור ערביי ארץ-ישראל ולבסוף נדון ביישוב העברי.

כולנו יודעים לדקלם את עניין הפלישה הערבית ב-15 במאי 1948 לארץ. לרוב, מצטיירת פלישה מתוזמנת זו כאגרוף אחד המונף כלפי המדינה הצעירה. הערבים דברו בקול אחד בנוגע לחיסול מדינת ישראל וביטול החלטה 181 של עצרת האו"ם מכט' בנובמבר 1947. אולם, האם היתה זו מציאות של אחדות ערבית או שמא מצג שווא ותקווה לאומית ערבית שלא התקיימה כלל?

למעשה, מדינות ערב מגיעות למעורבות בארץ ישראל מסוכסכות ביניהן, חסרות אמון האחת בשניה (למעשה, בין המנהיגים) וכל אחת מהן מנסה להצטייר כמי שתומכת בכל מאודה בעניין של ערביי הארץ. גם אם אחת מהן לא חשה מחויבות לעניין ערביי הארץ- היא לא יכלה להשמיע קול אופוזיציוני גס שכזה. הקמת הליגה הערבית והכנסת סעיף המבטיח את מעורבותן של מדינות ערב, אזק אותן לסכסוך לא להן.

כל מדינות ערב- שבע במספר- קבלו את עצמאותן מאז סוף מלחמת העולם הראשונה ואילך.

ראשונת המדינות הערביות העצמאיות- הממלכה המותואכלית התימנית שהשתחררה מעול האימפריה העות'מנית ב-1918. אחריה היתה זו מצרים שזכתה לעצמאות חלקית מהממלכה המאוחדת ב-1922. שבטי ערב אוחדו בספטמבר 1932 לממלכת ערב-הסעודית ומיד לאחר מכן, באוקטובר זכתה עיראק בעצמאות, אף היא מבריטניה. לבנון וסוריה זכו לעצמאותן מצרפת בנובמבר 1943 וינואר 1945 (בהתאמה). האחרונה היתה עבר-הירדן שהפכה עם קבלת עצמאותה בשנת 1946 לממלכה ההאשמית של עבר-הירדן. במהלך הדברים הבאים אתייחס במושג "מדינות

ערב" אך ורק לשבע המדינות אלו, שהיו עצמאיות או עצמאיות למחצה במהלך העימות הצבאי מול מדינת-ישראל.

כאן נשאלת השאלה המסקרנת: ממתי החלו מדינות ערב להתעניין ולהביע מעורבות במתרחש בארץ-ישראל? אסקור כעת את השתלשלות הדברים.

ההתעניינות במתרחש בארץ, בקונפליקט הארץ-ישראלי בין ערביי הארץ לבין היהודים החלה למעשה, עוד בטרם קבלו כמחצית ממדינות ערב את עצמאותן בעצמן. ההתחלה בסוריה- ולא במקרה. אמנם סוריה בשנות העשרים והשלושים נשלטת תחת מנדט צרפתי אולם בקרב מעמד המשכילים, כמו גם העם הפשוט מפעמת התחושה כי המעצמות הגדולות שרטטו ביד גסה את גבולות המזרח התיכון וניתוק בין "סוריה" ליתר הלבנט (קרי- לבנון, עבר- הירדן וארץ-ישראל) הינו מלאכותי ובבוא הזמן ישוב חלקי המולדת הללו לחיק הלאומיות הסורית. סוריה הגדולה. אנו נשוב לעסוק במושג זה לא פעם בסקירתנו. בכל מקרה, התעניינות זו לא מביאה לכלל התערבות אך יש בה ללמד על תחושות של שיתוף גורל ועניין לאומי.

ההתערבות הממשית מתחוללת באוקטובר 1936- שלהי הפרק הראשון של מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1936). תחילה, נפגש הנציב העליון ארתור ווקופ עם ראשי הועד הערבי העליון- הגוף שעמד מאחורי שביתת המגזר הערבי ברחבי הארץ- אמין אל-חסייני, ראב אל נאששיבי ועוני עבד אל-האני והתריע בפניהם כי אם לא תופסק השביתה ולא יחדלו הפרות הסדר, הרי שממשלת המנדט תכריז על משטר צבאי ברחבי הארץ- על כל המשתמע מכך. בכדי לרדת ממרום הסולם עליו טפסו, בקשו השלושה כי המונרכים הערבים- ראזי מעיראק, אבן סעוד מערב- הסעודית, האימאם יחיא מתימן ועבדאללה אמיר עבר הירדן יפנו אליהם בבקשה זו. הנציב סירב לכך. בכל זאת, במהלך התקופה הבאה החלו מגעים בין הועד הערבי העליון למלכי ערב בנוגע לניסוח "קול קורא", שיקרא מטעם מלכי ערב לערביי הארץ להניח נשקם. המסמך אכן נוסח וב-10 באוקטובר 1936 פורסמו הדברים:

"לבנו דאב מאוד על המצב השורר בפלסטין. הרינו קוראים לכם, בהסכם עם אחינו המלכים הערבים והאמיר עבדאללה, להחזיר את השקט על כנו כדי למנוע שפך-דם נוסף, מתוך שאנו מסתמכים על כוונותיה הטובות של ממשלת בריטניה ידידתנו ועל רצונה המוצהר להגשים את הצדק".

למחרת פסקה השביתה, לאחר 175 ימים. מכאן ואילך ניטעה בקרב מנהיגי מדינות ערב התחושה כי ערביי ארץ ישראל אינם יודעים ואינם יכולים להתמודד בגפם מול מעצמת המנדט-בריטניה-ומול הכוח היהודי ההולך ומתחזק בארץ. תחושה זו, היא שהובילה את מדינות ערב להיכנס לתוך מערבולת הסכסוך בארץ. כאן, החלה מעורבותן, בפניה נרגשת לסיום השביתה.

כעת התפנו הערבים לפעילות דיפלומטית. בפברואר 1939 כונסה בלונדון ועידת שולחן עגול- ועידת סנט ג'יימס- אליה הוזמנו מחד ראשי הוועד הלאומי (חיים ויצמן, דוד בן-גוריון ואחרים) ומאידך- ראשי הוועד הערבי העליון (גימאל אל-חוסייני, עוני עבד אל-האני, ראע'ב נאששיבי ואחרים), אליהם נוספו נציגים ממדינות ערב העצמאיות והחצי-עצמאיות. החלטות הוועידה היו למפח נפש בקרב הצד הציוני ומהם נגזרו בהמשך מסקנות הספר הלבן הידוע לדיראון עולם. במצב עניינים זה בו הבריטים יישרו קו עם התביעות הערביות היה נוח לנציגי מדינות ערב להתבסס מהניחוחות של טרקליני לונדון. האחדות הערבית בנושא ערביי הארץ היתה עובדה.

בחלקה הראשון של מלחמת העולם השנייה עמדו מדינות ערב כמתבוננות מהצד במתרחש. רובם תמכו בגלוי או בסתר ליבם בגרמנים וקיוו למפלת בריטניה. גם ערביי הארץ ציפו לנפילת האימפריה הבריטית ולהכתרת הגרמנים כמנצחים. מכאן, שבמהלך השנתיים הראשונות למלחמה לא באו הערבים לידי ביטוי בפעולות טרור ברחבי הארץ. "הצלחתם" הדיפלומטית בועידת סנט ג'יימס ב-1939 ופרסום הספר הלבן במאי 1939 הפיחו בליבם תקווות לעצמאות.

אולם, אירועי המלחמה במזרח התיכון וצפון אפריקה שינו את עמדתם: כיבוש סוריה ולבנון ע"י כוחות הברית (הפלמ"ח השתתף בקרבות אלו), כישלון המרד הפרו-נאצי בעיראק, וסילוק האיטלקים והנאצים מצפון אפריקה (עין-עלמיין) הבהירו לראשי מדינות ערב מי הצד שעומד לנצח במלחמה ולמי כדאי לחבור. מצב עניינים חדש זה חייב את מנהיגי המדינות לתת דעתם לתוך מדינותיהן. סוריה ולבנון הוקמו בשלב זה, עבר-הירדן מעט מאוחר מכך. היו להן מספיק בעיות פנימיות לטפל בהן. לא בטוח שתמיכתן בעניין ערביי הארץ היה במוקד דאגתם. מעבר לכך, כפי שציינתי בתחילה, היה חוסר אמון משווע בין המנהיגים. אמיר עבר-הירדן לא שכח למשפחת איבן-סעוד את סילוק משפחתו מחיג'אז. נשיאי לבנון וסוריה חששו מאמיר עבר-הירדן ושאיפותיו לאחד את כל הלבנט תחת כתר. מלכה הנהנתן של מצרים נתפס

כעוף מוזר שאינו תומך בהתערבות לא לו. בתימן שלט נשיא שהביא להסתגרות מדינתו מהעולם, ובעיראק כיהן עוצר בעל יומרות משל עצמו.

בנקודת זמן זו, של שלהי מלחמת העולם השנייה, בה ערביי ארץ-ישראל מוצאים עצמם נטולי הנהגה פוליטית (מנהיגיהם נהרגו על ידי הבריטים, ברחו או הושלכו לכלא ברחבי האימפריה במהלך המרד הערבי), עוברות ההנהגה והיוזמה המדינית מידי ערביי הארץ לידי מדינות ערב. בשלב זה גם מוקם הארגון שנועד להציג אחדות בקרב מדינות ערב-הליגה הערבית.

למעשה, הליגה הערבית מוקמת מתוך אינטרס בריטי מובהק-להמשיך את ההגמוניה שלה במזרח התיכון למרות מתן העצמאות למדינות הריבוניות. לליגה נועד מקום חשוב בתפיסת המזרח התיכון של בריטניה. זאת, בנוסף למערכת החוזים שחתמה מול המדינות השונות (על הבריתות-חוזים-אלו אפרט במאמרים הבאים).

מדינות ערב העצמאיות והחצי עצמאיות יכלו להטיל למערכה המדינית את מנגנוניהם הממשלתיים, את עצמתן המדינית, את הדיפלומטיה והתעמולה וכמובן כספים ותקציב. כל אלו חסרו באופן מובהק לערביי הארץ. מאידך, למדינות ערב, חסרו הלהט והנכונות להילחם בכל הכוח למען מטרה לאומית ערטילאית. כאן אנו כבר נתקלים בגרירת הרגליים שתאפיין למעשה את ההתנהלות הערבית. מחד-הבטחות רמות, מאידך פעילות רדודה.

כעת, משלקחו את היוזמה לידיהן, נשאלת השאלה-מה רצו להשיג? מהם היעדים שהציבו לעצמן? והשאלה החשובה מכולן-האם יעדים אלו היו מוסכמים על כלל מדינות ערב?

תחילה, נכיר את שאיפת הנהגת ערביי ארץ ישראל (בארץ ובגלות). היות שהדוברים העיקריים באו מטעם מפלגתם של החוסיינים הקיצוניים והם אלו שהחזיקו בעמדות מפתח בציבוריות הערבית-נהוג לראות בעמדתם כמייצגת את שאיפות ערביי הארץ. תביעת החוסיינים היתה מדינה עצמאית על כל שטח הארץ, ללא פשרה עם הישות הציונית הקורמת עור וגידים. למזלם הרע של ערביי הארץ, יישרה הליגה הערבית קו עם דרישה מקסימלסטית זו ולא ראתה לנכון להציג עמדה פשרנית יותר בתור עמדה מוצהרת ומאוחדת. עמדתו הקיצונית של אמין אל חוסייני הובילה את הציבור הערבי בארץ לכישלון הממשמש ובא, ויחד עימם-את מדינות ערב שבקשו לעזור אך נשבו ברשתו ולא יכלו להשתחרר מלפיתתו. מדינות ערב, התנהלו מול מנהיג ערביי הארץ

באפאטיות. איש לא ניסה לרסנו או להורידו לקרקע המציאות. הפוך הדבר, בתמיכתו בו, חש אמין אל-חוסייני כי ביכולתו להגשים את חלומותיו הגדולים.

כעת, כשהם שבויים ברטוריקה המתלהמת והחד כיוונית של אל-חוסייני החלו גם נציגי מדינות ערב, בשלל הפורומים שהתכנסו חדשות לבקרים להביע עמדה קיצונית ובלתי מתפשרת. הם העריכו הערכה מוטעית את כוחו של היישוב העברי לעמוד על נפשו וחשבו כי מעצם פרסום המספרים המבדלים ביניהם, יבהלו הציונים וייסוגו מדרישתם לעצמאות. אחרי הכל מהם כחצי מיליון יהודים מול כארבעים מיליון ערבים?

מדינות ערב הציגו, לכאורה תחת מעטה של אחדות ערבית במסגרת הליגה הערבית, מספר דרישות שהוצגו כיעדים ושכאמור הושפעו מדעתו הבלתי מתפשרת של אמין אל חוסייני. מאז ועידת אינשאס (מאי 1946) דרך לא מעט מפגשים החלה להתגבש רשימת הדרישות הערבית, כפי שהוצגה בסופו של דבר בוועידה האנגלו-ערבית בספטמבר 1946.

- ארץ-ישראל עצמאית, או לפחות, כמי שעצמאותה מובטחת בהמשך.
- הקפאה מוחלטת של הסטאטוס קוו הקיים בארץ.
- ליהודי הארץ יובטחו זכויות אישיות ואזרחיות **כפרטים**.
- שיתוף היהודים בייצוג הפרלמנטרי.
- הפסקה מוחלטת של העליה לארץ-ישראל.
- הפסקה מוחלטת של התיישבות חדשה ברחבי הארץ.

אולם, כשבודקים את מהווה של כל מדינה מבין השבע, מזהים שונות בין הרטוריקה המתלהמת, המאחדת, לבין הכוונות העצמאיות של כל אחת מהן. בכל זאת היו הלכי רוח אחרים בקרב ההנהגה הערבית. היו אלו האמיר עבדאללה מעבר-הירדן ונורי סעיד- ראש ממשלת עיראק, שפיתחו תכניות אחרות, פרקטיות ולהלכה בנות-יישום.

שני אישים אלו יצאו מההנחה כי היישוב העברי לא יסכים לקבל על עצמו שלטון ערבי ובכך לוותר על שאיפותיו הלאומיות והישגיו החומריים, עד כה. נורי סעיד יצא מההנחה כי חלוקת הארץ אינה צעד רצוי מבחינת הערבים ולפיכך פנה לרעיון של חלוקה פדראלית. במצב עניינים זה אמנם היהודים "יזכו" בנתח משטח הארץ אולם בזכות הרוב המוחלט שיש לערבים- ושיהיה להם במוסדות השלטון, ישתקו הערבים

את הקול היהודי. שלב מתקדם יותר יהיה פדרציה ערבית במרחב "הסהר הפורה" (=סוריה רבתי ועיראק), אליה קיווה להגיע. במצב זה קולם של היהודים יבלע לחלוטין בקרב מיליוני המוסלמים שבפדרציה שכזו.

לעומתו האמיר העבר-ירדני שאף לפתרון אחר. כבן למשפחה ההאשמית, שאף לאחד את כל הלבנט (=סוריה רבתי) לממלכה אחת, תחת דגלו. הוא ראה בסוריה ולבנון נחלות נגזלות מנחלתה המיועדת של משפחתו- המשפחה ההאשמית- יחד עם ארץ-ישראל המערבית. משהתברר כי רעיון חלוקת הארץ הוא הפתרון המוצע בפורומים וועידות בינלאומיות, השכיל להבין כי מדובר במצב מוגמר ומכאן- לטש את עינו לעבר השטח המיועד למדינה הערבית, כשלב ראשון במימוש תכניתו. לשם כך מוכן היה להגיע להסדר עם הציונים בנוגע להכרתו בשטחם ובישותם העצמאית. בהמשך, כך קיווה, יצליח להשתלט על יתר מרחבי סוריה רבתי.

הנה כי כן, למרות שועידת אינשאס (מאי 1946) העלתה פתרון מוסכם (אם כי הפתרון לא הוצג בכתובים באופן רשמי), היו בקרב מדינות ערב חילוקי דעות. לזכותם של האמיר עבדאללה וראש ממשלת עיראק נורי יאמר, הם פנו לתכנית משלהם, תוך התחשבות בקיומו האבסולוטי של היישוב העברי בארץ. כל אחד מהם ניסה להתמודד עמו בדרך משלו.

נשוב לתכנית שהחלה מתקמת באינשאס. התכנית דברה בקווים כללים על שאיפתם, אולם כיצד על מדינות ערב להוציאה לפועל? עם ההתקדמות בזמן והתגבשות החלטת ועדת אונסקו"פ בנוגע לחלוקת הארץ לא השכילו מנהיגי מדינות ערב לגבש תכנית חלופית הכוללת פשרה. גם ניסיון החייאת תכנית המיעוט של ועדת אונסקו"פ התנהלה באופן שערורייתי מבחינתם. עמדתם, שנבעה מתקיפותו של אמין אל חוסייני קבעה כי על האומה הערבית לצאת לקראת אחיהם שבארץ-ישראל- גם אם הדבר יחייב הפעלת כוח צבאי.

החלטה זו להשתמש בכוח התקבלה בוועידת צופר בלבנון בספטמבר 1947, לאחר פרסום מסקנות ועדת אונסקו"פ. גם הפעם לא היה מי שיטיל ספק בהגיון שמאחורי עמדת אמין אל-חוסייני. הליגה הערבית רקדה לפי חלילו וקבלה החלטה כי בכדי למנוע את יישום מסקנות ועדת אונסקו"פ על חברות הליגה להיערך להפעלת כוח מזויין. החלטה זו אושררה בוועידת קהיר, בדצמבר 1947, מיד לאחר קבלת החלטת החלוקה. הליגה הערבית התנהגה כבמציאות מדומינת, כשכל המתרחש מסיב אינו נקלט ומעובד במקום.

אולם, מהצהרות אלו ועד לגיבוש כוח צבאי אמתי רחוקה הדרך. למרות כל הפניות והתחנונים של מנהיגי ערביי הארץ- עיראק היתה היחידה שקיימה את החלטות ועידות הליגה הערבית ככתבן. יתר המדינות המשיכו בגלגול עיניים והשמעת דברי רהב. מעבר לכך- כלום.

מלחמת האזרחים שפורצת בארץ ישראל ב-30 בנובמבר מחייבת לכאורה את מדינות ערב להתערב. אולם, בשל הימצאותה של בריטניה בארץ ממאנים הערבים לפלוש (נסיון פלישה שכזה נעשה באזור קיבוץ דן. הבריטים הגיבו שם במלא התקיפות הצבאית). את עזרתם הם מעניקים באמצעות הקמת צבא "מתנדבים" (צבא ההצלה של קאוקג'י) שעובר אימונים במחנות בסוריה (בעיקר מחנה קטנה) ומגיע לארץ. למען האמת, רובם של מתנדבים אלו (כשישים אחוז) היו סורים, כעשרים אחוזים ארץ-ישראלים, עוד כעשרים אחוזים עיראקים. היתר- במספרים קטנים היו לבנונים, מצרים ויוגוסלבים. ושוב, כל החלטות הליגה הערבית בנוגע לחימוש, לצידוד, לתקציב ומימון לא מיושמים על ידי מדינות ערב. היחידה הדבקה בקיום ההחלטות היתה עיראק.

באפריל 1948, החודש בו מתהפך גלגל המלחמה וערביי ארץ ישראל מפסידים קרב אחר קרב, כשהמנוסה האזרחית מהארץ בשיאה, מגיעים מנהיגי מדינות ערב לשלוש תובנות חשובות:

- היהודים פועלים במרץ להשגת מטרתם- הקמת מדינה עצמאית בשטחים שיחזיקו בהם בארץ-ישראל, זאת למרות איומי הצד הערבי.
- הציבור הערבי איבד את שיווי המשקל בארץ. בכל עימות מול היהודים- נוחל מפלה ובמרבית המקרים האוכלוסיה האזרחית מתפנה מביתה.
- צבא ההצלה לא מסוגל להתמודד מול כוחות היישוב העברי.

וכך, כשמלחמת האזרחים בארץ-ישראל מגיעה לרגעי ההכרעה שלה במאי 1948, כשהבריטים עומדים לסגת מארץ ישראל, מבינים מנהיגי מדינות ערב כי הגיע זמן פרעון ההבטחות ועליהם להשליך למערכה את צבאותיהם. עד היום מוטל בספק הרצון האמתי של המנהיגים לשלוח לארץ-ישראל את צבאותיהם. ננסה לגעת בשאלה זו במהלך הסקירות של כל מדינה ומדינה.

בסוף חודש אפריל מכנסים ראשי המדינות לכינוס בהול את רמטכלי כל צבאות ערב בעמאן שבעבר הירדן. המטרה- התייעצות והבנת סיכויי הפלישה לארץ-ישראל. תשובת הרמטכלים שומטת את הלסתות לשומעיהם- לצורך הפלישה עליהם לגייס חמש דיוויזיות ושישה להקים של חילות אויר. לפיכך, הודיעו הרמטכלים כי במצב העניינים הנוכחי אין לפלישה בעת הזו סיכוי להצלחה. בכל זאת, הוחלט על פלישה- עם הכוחות המצויים מוכנים בלבד. בראש כל הכוחות הועמד הגנרל העיראקי נורי אד-דין מחמוד- ושוב מחלוקת: את הכבוד לעמוד בראש כל הצבאות הערבים תובע לעצמו ומקבל שלא במפתיע האמיר עבדאללה מעבר-הירדן. העיראקי מסתפק בסגנות. למען האמת, פיקוד מאוחד זה היה קיים אולי בהזיותיהם של מספר מנהיגים או פקידים ערבים. בשטח, כל מדינה חישבה לעצמה את מטרותיה ומכאן את יעדיה. האחדות הערבית היתה כשטיח נעים למדרס מגפי החיילים.

וגם בשלב זה, כשהפלישה, היא רק עניין של שעות ספורות, רק חמש מדינות ערב מטילות את צבאן למערכה. כל אחת בגזרתה, כל אחת עם מהווייה ושאיפותיה. כל אחת וההרפתקה שלה. ערב הסעודית ותימן עודדו מהיציע.

לסיכום,

גם אם בקשו מנהיגי מדינות ערב להציג חזית ערבית מאוחדת, היתה זו משימה קשה להתגבר על עוינות אישית, מחלוקות ותפיסות שונות. הקושי העיקרי שהעמידו בפני עצמם- אי הנכונות להציג תכנית חלופית לתכנית החלוקה ואי הסכמתם לפשרה כלשהי עם היישוב העברי. אי האמון שלהם- האחד בשני גבר על לכידותם. הליכתם כעדר אחרי חלילו של אמין אל-חוסייני הביאה אותם להיכנס למלחמה שכלל לא רצו בה ולא נגעה להם ושיכלו למנעה אילו היו כופים על האיש הנוקשה הזה פשרה.

ולחילופין, כשהבינו שהם צועדים אלי קרב, הרי שהמינימום המתבקש היה להתכונן לכך ברמה הצבאית-מבצעית, דבר שלא נעשה ואם נעשה- נעשה מעט מידי, מאוחר מידי ובגרירת רגליים מסורבלת.

ישראל מרצי

מורה דרך

(הכותב הינו מורה דרך המתעניין במורכבותה של מלחמת הקוממיות)

עכו ואין דומה לה/מאת נסים ביתן

העיר הכי מיוחדת בישראל ולעיתים מיוחדת בכל העולם היא עכו .
במה ייחודה?

א] **בשמה**-לכל מקום יש שם שנתנו אנשים. תושבי אחוזת בית התלהבו מספרו של חוזה המדינה הרצל, "אלטנוילנד" וקראו לעירם בתרגום העברי לשם הספר:תל-אביב. האזרחים קראו לבירת ארצות הברית וואשינגטון, על שם הנשיא הראשון. לעומתם עכו היא העיר היחידה ששמה ניתן בהשראת כוח עליון. היוונים הקדמונים מספרים על הרקולס שהיה בן זאוס מלך האלים שנפצע בקרב מול מפלצת רבת הראשים, רפואה הוא מפיק מצמח הקולוקסיון שמצא על גדת נחל הנעמן בדרום עכו וקורא למקום עכי או עכה מלשון מרפא.

היהודים
מספרים:בימי דור
אנוש, כלומר לפני
כ-5000 שנה
חטאו בני האדם
אמר ה' לים:הצף
את היבשה ואכן
הים מילא אחר
הפקודה ומטביע

אנשים רבים בהגיעו לתל-אשר המכונה תל-נפוליאון מרחם ה' על השורדים ומצווה על הים:עד כה יעבור גבולך', כלומר עצור!. מהמילה עד כה נשמטת האות דל"ת ומקבלים את השם עכו.

ב]**בנמל**-כל נמלי הארץ בעולם העתיק ובימי הביניים [כיום גם נמל חיפה במזרח] מצויים בצד מערב ורק נמל עכו ממוקם במזרח מה שגרם לחוזה המדינה לומר עליו שהוא:הנמל הכי מוגן ובטוח בים התיכון.

ג[**באמת המיים-רק בעכו**
יש גם וגם כלומר גם אמת
המיים מהתקופה
ההלניסטית היא תקופת
החשמונאים וגם אמת מים
"חדשה" שסיפקה לעכו
מים עד 1948. את האמה
האחרונה בנה השר
היהודי חיים פרחי
בתקופת סולימאן פאשה
שנת 1812 לערך.

ד[**בבית הכנסת התוניסאי**—בכל העולם היהודי אין בית כנסת עם כמות כה
גדולה של אבני פסיפס וחומרים אחרים המתארים את תולדות עם ישראל
מבריאת העולם ועד ימות המשיח, בעתיד. היצירות עשויות מאבני פסיפס,
מוזאיקה, חלונות משכית, מתכת ושייש. ה[**בהחלטה בין לאומית**—עכו היא העיר
הראשונה בישראל שהוכרה על ידי ארגון אונסק"ו העולמי כאתר מורשת עולמית
. ההכרה בה נובעת מהעובדה שיש בה עיר עליונה מהתקופה העות'מאנית ועיר
תחתונה מהתקופה הצלבנית . ובנוסף היא העיר היחידה שקיבלה פעמיים את
התואר. בפעם השנייה בזכות המקדש והגן הבהאי השוכן בה.

ו[**בעיני הדת הבהאית**—עכו היא
העיר הכי קדושה לדת
המונותיאסטית הכי צעירה
בעולם. קדושתה נובעת
מהעובדה שנביאם בהא-אללה
קבור בצפונה.

ז[**עיר 5 הדתות**—בעוד
ירושלים קשורה לשלוש
דתות הרי שעכו קשורה
לחמש דתות: יהדות, נצרות,
איסלאם, הדת הדרוזית,
והדת הבהאית.

ח[**יהודי ההרים**-המרכז הרוחני העולמי של יהודי ההרים המכונים קווקזים מצוי בעכו בדמות בית הכנסת "ברוך-מרדכי" ובעיקר באישיותו של הרב יניב נפתלייב שהוכתר על ידי הרבנות הראשית לישראל כרב הראשי העולמי ליהודי קווקז.

ט[**השמ** למנורת המקדש-עכו נמצאת בנחלת שבט אשר שהיה שבט עשיר והיתה לו בלעדיות על אספקת שמן למנורת המקדש ולמשיחת המלכים.

י[**נפוליאון**-המצביא הצרפתי הצליח לכבוש כל מקום בארץ ישראל למעט העיר עכו וכל זאת בזכות שיתוף פעולה בין היועץ היהודי פרחי ובין המושל אחמד פאשה.

יא[**נישוק סלעים**-בתלמוד הבבלי ובתלמוד הירושלמי המכילים אלפי דפים ושנערכו בתקופה הביזנטית לפני כ- 1500 שנה מוזכרים שני אמוראים, חכמים חשובים המנשקים את סלעי עכו. שום עיר בארץ ישראל לא זכתה לביטוי אהבה כה גדול כעכו.

יב[**המצאת הזכוכית**- ההסטוריון פליניוס הזקן שחי לפני כאלפיים שנה מספר:

אניית סוחר עגנה בים מול שפך נהר בלוס הוא הנעמן ועליה מטען של גושי נתרן. מלחי האוניה ירדו אל החוף החולי בבקשם להעלות אש לצליית מזונם. הם נאלצים להשתמש באבני הנתרן כחומר בעירה. אש המדורה חיממה והלהיטה את הנתרן וזה הפך בבואו במגע עם חול עכו, לחומר נוזלי סמיך וכשהתקרר הפך לחומר קשה ושקוף לאור.

יג[**אדם הראשון**—לפי המסורת המוסלמית ליד מעיין עין הבקר בעכו מצא האדם הראשון את השור לחרישת האדמה.

יד[**מוחמד הנביא**-לפי המסורת הערבית סרבו כל נהרות ארץ ישראל לאפשר למוחמד לחצותם לכשהגיע הנביא לנעמן בדרם עכו שאל את הנהר:התיאות שאעבור במימך השיב הנהר בערבית נעם..נעם..כלומר בבקשה, מכאן השם נעמן.

טו[**המרכז העולמי של היאשרוטי שאזלייה סופי**-בלב העיר העתיקה שוכן מבנה גדול הזאוויה שאזליה בו פעל מייסד הזרם היאשרוטי שאזלייה, תת זרם של הסופים מוסלמים.

טז[**בירת הממלכה הצלבנית** עכו היתה בירת הממלכה הצלבנית במשך כמאה שנה החל מסוף המאה ה-12.

הקרב שעבר מתחת לרדאר של ההיסטוריה – משלט 817 אינו עונה. **כתבו עמירם אידלמן וניר קינן**

הקדמה

בימים 8-12 באוקטובר 1948 התחוללה במערב הגליל מערכה קשה ועקובה מדם. מן העבר האחד לחמו חיילי חטיבה 7 ומנגד חיילי "צבא ההצלה" הערבי. מערכה זו נותרה עלומה ולא נרשמה בקורות דברי הימים של מלחמת העצמאות. במאמר זה ננסה לעמוד על שאירע ולשפוך מעט אור על מה שנותר בצל.

מספר עמירם: לפני זמן מה נפגשתי בעניין משפחתי עם גיורא, חברי הטוב מימי השירות הצבאי. במהלך המפגש גלשה השיחה לעיסוקי בימים אלו שחלקם נוגע לחקירת פרשיות ממלחמת העצמאות¹. ידעתי שגיורא חברי יתום מאביו משה (מישקה) מישאלי, שנפל במלחמה זו, אך פרט לכך לא ידעתי מאומה. לשאלתו של גיורא, מה ידוע לי על קרב בילטון בו נפל אביו, התחוויר לי שאינני יודע דבר. למען האמת, הייתה זו הפעם הראשונה ששמעתי שם זה. כשפניתי לחבריי המדריכים, כמו גם למורי באוניברסיטה, התברר לי שאכן מדובר בפרשה שנשכחה; איש מהם לא הכיר סיפורו של קרב כזה. יחד עם חברי, ניר קינן, פנינו לספרו של אלוף משה כרמל, מפקד חזית הצפון בתש"ח "מערכות צפון", וגם שם לא נמצא מאומה. הסקרנות התעוררה ויצאנו לדרך.

בעיסוקינו בהיסטוריה, אנו נתקלים פעמים רבות בפרקים שנשכחו או שלא הוראו מספיק. בכל פעם עולה מחדש השאלה, מדוע? כך גם כאן, מדוע נפקד מקומו של קרב בילטון מספרי ההיסטוריה? מדוע לא סופר אודותיו? לשאלה זו אין תשובה חד משמעית, אפשר רק לשער: אולי מפני שהקרב לא היה חלק מהמבצעים הגדולים, אולי משום שלא שינה את פני החזית, ובסופו ניצבו הכוחות פחות או יותר באותן עמדות בהן ניצבו לפניו.

כשמקדישים לדבר עוד מחשבה, דומה שאין הוא מפתיע כלל. בתולדות המלחמות, כמו בקורות הזמנים בכלל, ההבדל בין "זכר עולם" "לתהום הנשייה" תלוי בקיומם או בהיעדרם של סוכני זיכרון. לעיתים, באותו קרב, זכו חלק מהלוחמים והיחידות לתהילת גיבורים, בזמן שכוחות ולוחמים אחרים, מקומם נפקד ופועלם נשכח משך שנים רבות². ללוחמי "חטיבה 7" שנפלו או נפצעו בקרב בילטון, באותה מלחמה ארוכה ומרובת נופלים, לא קמו סוכני זיכרון שסיפרו את סיפורם, ופועלם נשכח. חשבנו שנכון יהיה לחקור וליצור מקום ראוי, לאלה שלחמו, נפלו או נפצעו בקרב,

¹ למלחמה זו ניתנו מספר שמות, השם הרשמי שניתן למלחמה היה מלחמת הקוממיות, אך בציבור נתקבל השם מלחמת העצמאות.

² למשל סיפורם של קרבות מלכיה בחודשים מאי-אוקטובר 1948 בארץ.

ולא פחות מכך - לספק מידע למשפחות, שחלקן לא ידעו מאומה על נסיבות נפילתם או פציעתם של יקיריהן. חשוב לנו להתייבב "כסוכני זיכרון", להוציא את אלה שנותרו אלמונים אל האור, ולהראות שגם אחרי 70 שנה מקומם לא נפקד.

הרקע לקרב בילטון

בילטון הוא שמם של חורבה קדומה ושמורת טבע במערב הגליל. במקום שרידי חווה צלבנית. מבנים, טרסות, בורות מים ומתקנים חקלאיים מעידים על הישוב שהיה כאן לפני. המקום נזכר בתעודות צלבניות, ונראה שהיה קשור "למצודת המלך" במעיליה ולמבצר המונפורט הסמוכים. שמורת הטבע משתרעת בין ובתוך ערוצי הנחלים שעל ונחת. מעט דרומה לחורבת בילטון עוברת, על גבי שלוחת מעלות, הדרך החשובה בהווה ובעבר, המקשרת בין מישור החוף לליבו של הגליל. קרבות מלחמת העצמאות פרצו יום לאחר הכרזת העצרת הכללית של האו"ם (ב-29.11.47) על סיום המנדט והקמת שתי מדינות בארץ ישראל המערבית, יהודית וערבית. מלחמה זו הייתה הארוכה והעקובה מדם שבמלחמות ישראל. אחוז אחד מבני הישוב, כששת אלפים לוחמים ואזרחים נפלו במערכה. כבר בתחילת המלחמה, באו ישובים יהודיים לא מעטים, ובהם יישובי הגליל המערבי: נהריה, חניתה, שבי ציון, אילון, מצובה ויחיעם, תחת מצור. התחבורה לישובים אלה התנהלה, כמו באזורים נוספים, בשיירות שלא תמיד הגיעו ליעדן.

עם התקרב מועד סיום המנדט, גברה הלחימה, ובאפריל 1948, לאחר חודש של מפלות, החלו כוחות ההגנה והפלמ"ח, ליטול יוזמה בכמה חזיתות בו זמנית, ולצאת בהתקפות, שיעדן תפיסת השטחים שנועדו למדינה היהודית, והכנה לאפשרות פלישה של צבאות ערב. בחזית הצפון, במזרחו ובמערבו של הגליל, נערכו בחודשים אפריל-מאי 1948, המבצעים "יפתח" ו"בן עמי". במהלך מבצעים אלה, שוחררה העיר צפת, נכבשה מצודת כ"ח, נכבשה העיר הערבית עכו ונפרץ, במידה רבה של הצלחה, המצור על יישובי הגליל המערבי. בפרק זה במלחמה הוכרעו למעשה הכוחות הפלסטינים המקומיים, ומאות אלפים מערביי פלסטין הפכו פליטים. ב-31 במאי 1948, בעיצומם של הקרבות, פורסמה "פקודת יום להקמת צבא הגנה לישראל".

פלישת צבאות ערב, בד בבד עם סיום המנדט והקמת מדינת ישראל (14-15 במאי 1948) העמידה את הישוב בסכנה קיומית. אף על פי כן, ולמרות אבדן שטחים ונפילת ישובים, הצליחה המדינה הצעירה לבלום, במידה רבה של הצלחה, את הפלישה ולהסב אבדות כבדות לצבאות הערביים. כתום חודש של קרבות הסכימו הצדדים לקבל את הפסקת האש שיזם האו"ם, והחלה "ההפוגה הראשונה". קצרה

היריעה מלמנות כאן את הסיבות, רק נציין, שההפוגה, שנמשכה חודש ימים, נוצלה היטב על ידי מדינת ישראל הצעירה וכוחות צה"ל, בו בזמן שהצבאות הערביים, כמעט ולא הפיקו ממנה תועלת. עם סיום ההפוגה, יצאו כוחות צה"ל למתקפה, במספר חזיתות. מתקפה זו נודעה בשם, "קרבות עשרת הימים". במהלך קרבות אלה (9-19 ביולי 1948), כבשו כוחות צה"ל בחזית הצפון, במסגרת "מבצע דקל", חלקים מהגליל התחתון, ובהם העיר הערבית נצרת. "קרבות עשרת הימים" נסתיימו, ביוזמת האו"ם ובחסותו, "בהפוגה השנייה", אותה קיבלו, מדינת ישראל ומדינות ערב שצבאותיהם פלשו לתחומה.

הפוגה זו הסתיימה ביוזמה ישראלית. במחצית השנייה של חודש אוקטובר 1948, יצאו כוחות צה"ל בחזיתות הצפון, הדרום והמרכז לקרבות ההכרעה, במסגרת המבצעים "יואב", "ההר", "חורב" ו"חירס"³. במסגרת מבצע חירס (28-31 באוקטובר 1948), כבשו כוחות צה"ל את הגליל כולו ובסופו התייצבו על גבולה המנדטורי הצפוני של ארץ ישראל.

חטיבה 7 וגדוד 71 במלחמת העצמאות

חטיבה 7 הוקמה במחצית חודש מאי 1948, בעיצומם של קרבות מלחמת העצמאות. באותה עת התחוללה במלוא עוצמתה פלישת צבאות ערב, והמדינה שזה עתה קמה נאבקה על חייה. בשל תנאי המלחמה נעשתה הקמת החטיבה בחופזה. על מפקד החטיבה הראשון - שלמה שמיר, הוטל להשלים את המלאכה תוך שבוע ימים. מאחר שהחטיבות שכבר פעלו, היו מרותקות באותה עת כל אחת לחזית, נועדה החטיבה החדשה לשמש "עתודה מטכ"לית"⁴.

חטיבה 7 הורכבה משלושה גדודים: גדוד ממוכן שמספרו 73 בפקוד חיים לסקוב. בגדוד זה התניידו הלוחמים בשלל כלי רכב, חלקם ייעודיים וחלקם מאולתרים. שני גדודים נוספים תפקדו כגדודי חיל רגלים לכל דבר, ומספריהם 71 בפקוד יהודה ורבר, ו 72 בפקוד צבי הורוביץ. המגוון האנושי ממנו נבנתה החטיבה, שיקף נאמנה את תמונת הישוב הצעיר וצבאו. היו שם אנשי "הגנה" ופלמ"ח, יוצאי הצבא הבריטי, מתנדבי חוץ לארץ - מח"ל, עולים שזה מקרוב באו - גח"ל ואחרים. מבחן האש של החטיבה הצעירה לא איחר לבוא. מרחב לטרון בו החזיק הלגיון הירדני, חלש על הדרך לירושלים ומנע מעבר שיירות אספקה אל העיר.

³ "יואב" ו"חורב" בחזית הדרום, "ההר" בפרוזדור ירושלים ו"חירס" בחזית הצפון.

⁴ כוח הכפוף ישירות למטה הכללי וניתן לניידו ביתר גמישות מחזית לחזית בהתאם לצורך.

⁵ גיוס חוץ לארץ

לקראת "מבצע בן נון א'" לכיבוש לטרון ב 25 במאי 1948, צורף לחטיבה גדוד 32 מחטיבת אלכסנדרוני בפיקוד צבי גרמן. המבצע נסתיים בכישלון ולטרון נותרה בידי הלגיון. לאחר התארגנות קצרה הוטלה החטיבה, שתוגברה הפעם בגדוד 52 מחטיבת גבעתי, בפיקוד יעקב פרי, לקרב נוסף על לטרון – "מבצע בן נון ב'" ב 30-31 במאי 1948. גם ניסיון זה נסתיים בכישלון. בקרבות אלה נפלו 139 מלוחמי החטיבה. כישלונות לטרון חייבו פתרון יצירתי, וכך במהלך "ההפוגה הראשונה", שהחלה ב 10 ביוני ונמשכה חודש ימים, נפרצה "דרך בורמה". החטיבה שלא הצליחה לכבוש את לטרון, הייתה שותפה מלאה ומובילה באבטחה ובפריצת הדרך, שהסירה במידה רבה את המצור מעל ירושלים.

עם השלמת משימה זו, עברה חטיבה 7 לחזית הצפון והתארגנה משך זמן מה בעין שמר. ביולי 1948, החליף בן דונקלמן, מתנדב מח"ל מקנדה, את מפקד החטיבה הראשון, שלמה שמיר. יהודה בן דוד התמנה למפקד גדוד 71. עד סוף המלחמה, ניהלה החטיבה קרבות בחזית הצפון: ב"מבצע דקל", באמצע יולי, השתתפה בכיבוש שפרעם ונצרת, וב"מבצע חירס", בשלהי אוקטובר, בכיבוש מירון, גייש (גוש חלב), מלכיה וסאסא. בתום המלחמה אוחדו החטיבות שבע ושמונה תחת השם חטיבה 7. בשנים שחלפו מאז, ידעה החטיבה עלילות וקרבות גבורה, שסיפוריהם נחקקו בתולדות צה"ל ומדינת ישראל.

"צבא ההצלה"

כבר בחודש ינואר 1948, למעלה מארבעה חודשים לפני סיום המנדט הבריטי ופלישת צבאות ערב, חדר לארץ ישראל חיל חלוץ של "צבא ההצלה"⁶. צבא זה שכלל כ 5000 מתנדבים, מקבלי שכר, הוקם על ידי "הליגה הערבית", אומן בסוריה ונועד לסייע לערביי פלסטין להתמודד עם הכוחות היהודיים ולמנוע מימושה של תכנית החלוקה. למפקד "צבא ההצלה" מונה הגנרל צ'פואת, אולם הדמות הדומיננטית והמפקד בפועל, היה הקצין הסורי - לבנוני (נולד בטרפולי 1890), פאוזי קאוקג'י. כבר ב-15 בפברואר 1948 תקף גדוד מ"צבא ההצלה" את קיבוץ טירת צבי ונחל כישלון כבד. ב-4 באפריל 1948 פתחו כוחותיו במתקפה משולבת על הקיבוצים משמר העמק ורמת יוחנן, במטרה לכבשם ולחבור לכוחות הערבים בחיפה. מערכה, שכללה לראשונה שימוש בנשק כבד, נמשכה עשרה ימים והסתיימה בתבוסה קשה לכוח הערבי. גם הגדוד עליו פיקד הסורי אדיב שישקלי, הובס בראשית מאי מערכה

⁶ جيش الإنقاذ

על צפת, וכך גם יחידות נוספות מאותו כוח, שפעלו בגזרות אחרות. ב-27 במאי 1948, אחרי המהלומות שספג, יצא קאוקג'י עם כוחותיו לסוריה, לשם התארגנות. במהלך חודש יוני 1948 חזר "צבא ההצלה" לגליל, ונטל חלק בקרבות מלכיה וסג'רה. גם לאחר "מבצע דקל" ובתקופת "ההפוגה השנייה"⁷ המשיך "צבא ההצלה" בפעילות נמרצת למדי. כוחותיו, שלא קיבלו את ההפוגה, שלטו באזורים נרחבים בלב הגליל התחתון והעליון, וקאוקג'י מיקם את מפקדתו הראשית בעיירה תרשיחא. כך נוצר בגליל התחתון והעליון, בחודשי "ההפוגה השנייה", קו חזית, שהתחוללו בו לא מעט קרבות בין כוחות צה"ל וכוחות "צבא ההצלה". בקרבות אלה, כמו למשל באזור מיער שבגליל התחתון, או בקרבות שבהם אנו עוסקים באזור חורבת בילטון, נחשפה לא אחת חולשתן של יחידות צה"ל, שחלקן נשלחו לתפוס משלטים בלי שהיו להן הכשרה ויכולת צבאית מספקת.⁸ מנגד, גילו כוחות "צבא ההצלה" לא פעם, יכולת צבאית מרשימה למדי.

"מבצע חירם", שחתם כאמור את קרבות מלחמת העצמאות בצפון הארץ, החל בסוף אוקטובר 1948, לאחר "שצבא ההצלה" תקף וכבש את מוצב שיח' עבד, הסמוך למנרה. במשלט זה החזיקה בשעת ההתקפה, מחלקת חי"מ⁹ מגדוד 102, אשר נסוגה מהמקום, והשאירה אחריה שני מקלעים ומטול פיא"ט¹⁰. התקפת הנגד של חטיבת כרמלי שכונתה "מבצע יעל", נכשלה. במבצע חירם, הוכה "צבא ההצלה" על ידי כוחות צה"ל. מפקדתו של קאוקג'י בתרשיחא הותקפה, לרבות על ידי מטוסי חיל האוויר, ונכבשה. קאוקג'י נסוג ללבנון עם יתרת צבאו, שספג אבדות לא מעטות וחלק מאנשיו נפלו בשבי. כוח זה פורק בחודשים הבאים על ידי הליגה הערבית. מאמר זה עוסק בקורותיו של קרב אחד מני רבים. כנאמר, קרב זה התחולל בתאריכים 8-12 באוקטובר 1948, בעיצומה של "ההפוגה השנייה". בפרק זה במלחמה ניצבו במערבו של גליל, אלה מול אלה, כוחות "צבא ההצלה" שמפקדתם בתרשיחא וכוחות חטיבה 7, שהועברה צפונה, לא מכבר, מחזית לטרון. התחקיר שערכנו כלל סיור מעמיק באזור בו התחולל הקרב, איתור מסמכים בארכיון צה"ל וביחידה להנצחת החייל של משרד הביטחון וביקור בבית הקרבות הצבאי בנהריה, שם נקברו הנופלים בקרב, בשני קברים. בקבר אחים נטמנו חמישה חללים ובקבר שני חלל נוסף שגופתו נמצאה רק שלושה שבועות לאחר הקרב. מבין הנופלים בחרנו לציין רק את שמו של משה מישאלי, אביו של גיורא, שהיה מפקד

⁷ 19 ביולי עד סוף אוקטובר 1948

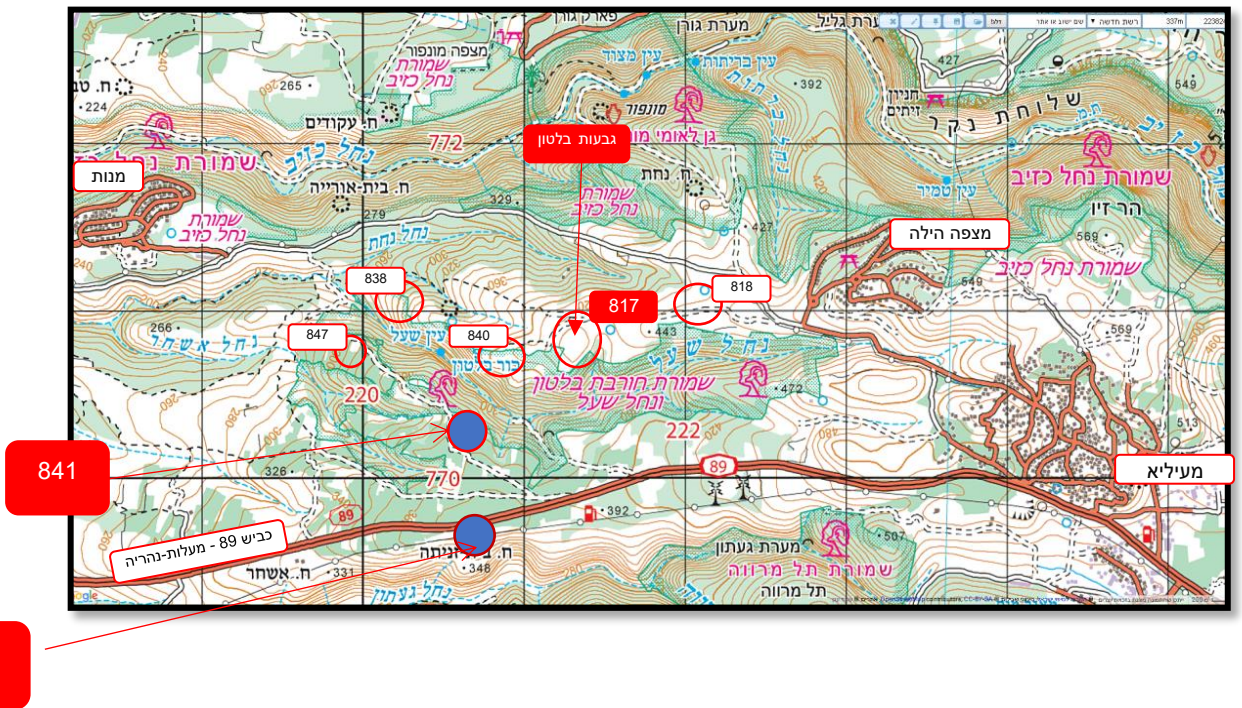
⁸ למשל יחידות שתפקידן היה הקמת ביצורים

⁹ . חיל משמר

¹⁰ כלי נשק אנטי טנקי

הכיתה שאנשיה נפלו בקרב. שמות הנופלים האחרים שמורים עמנו.

אחת השאלות שהעלינו היא מדוע נטמנו הנופלים בקבר אחים. כאשר בוחנים את סוגיית הקבורה וההנצחה במלחמת העצמאות, מסתבר שאין הדבר חריג. נהגו כך משני טעמים עיקריים: האחד - נסיבות המלחמה הקשות, ריבוי הנופלים, קשיי התנועה בדרכים, ולעיתים קושי בזיהוי הנופלים, שמנע את קיומם של טקסי קבורה מסודרים. במקרים לא מעטים, נקברו החללים בחטף בבית קברות סמוך למקום נפילתם ולעיתים באתר הקרבות עצמו. הטעם השני עקרוני יותר וקשור לתפיסת החברה היישובית - ישראלית הצעירה את עצמה. זו הייתה "חברה מגויסת", בה היחיד הכפיף עד ביטול את ייחודו ומאווייו לצרכי הכלל. באווירה זו לא נתפסה קבורת האחים כפגיעה בכבוד החללים ומשפחותיהם, אלא להפך, בבחינת אחים שנחלצו לתקומת העם, ש"בחייהם ובמותם לא נפרדו". קברי אחים דוגמת אלה שבמצודת כ"ח, בהר הרצל, בדגניה ובקריית ענבים היו לאתרי מורשת ועלייה לרגל ובעלי חשיבות חינוכית וסמלית.

כשמביטים במפה או כשיוצאים לשטח בולטת לעין חשיבות השליטה במשלטי בילטון. משלטים אלה צופים ושולטים על הדרך הרוחבית החשובה במערב הגליל. דרך זו מובילה גם כיום, ממישור החוף אל מעלות תרשיחא ומשם לצפת. כל הרוצה לשלוט במרחב זה חייב להחזיק במשלטים אלה.

קבר האחים בבית הקברות הצבאי בנהריה

אזור החורבה והמשלטים במבט ממערב

סיפור הקרבות ושלבי המערכה העיקריים 8-12 באוקטובר 1948.

ארבעה מקורות עיקריים עמדו לרשותנו בלימוד מהלך הקרבות. דו"ח קמ"ן¹¹ חטיבה 7 דו"ח קמ"ן גדוד 71, תרשים אזור הקרבות, ששורטט כנראה על ידי קמ"ן החטיבה ובו נקודות ציון ומספרי המשלטים, ודו"ח מפקד סוללת תותחי שדה, מגדוד 4 בחיל התותחנים.

קיצור הדברים. בליל יום שישי ה 8 באוקטובר נכבשה בידי מחלקה מגדוד 71 בחטיבה 7, אחת מגבעות בילטון - משלט 817. בבוקר של 9.10.48 נערכה התקפת נגד של כוחות "צבא ההצלה". התחולל קרב על המשלט ובסופו נסוגה המחלקה ושישה מחייליה נותרו נעדרים. ב 10 באוקטובר נכבשו שנית המשלטים 840 ו 817 ונמצאו גופותיהם של חמישה מהנעדרים. ב 12 באוקטובר הוחלף גדוד 71 בעמדותיו

¹¹ קצין מודיעין

בידי כוחות גדוד 72. גופתו של הנעדר השישי נמצאה כשלושה שבועות לאחר הקרב, כשנכבש הגליל כולו במבצע חירם.

כאמור, במהלך חודשי ההפוגה השנייה נוצר בגליל המערבי קו חזית בין כוחות צה"ל ובהם חטיבה 7, לכוחות "צבא ההצלה" שמפקדתם בתרשיחא. במרחב המצומצם בו אנו עוסקים התייצבה החזית, פחות או יותר, בקו יחיעם אילון. "גבעת העץ" – ח'ירבת כניסה, לשם דוגמה, השוכנת צפונית מזרחית לקיבוץ יחיעם, שימשה את כוחות "צבא ההצלה" כנקודת תצפית ואש לעבר הקיבוץ המבודד. מנגד החזיקו כוחות חטיבה 7 בנקודה שכונתה משלט תרשיחא, אותה אנו מזהים בח'ירבת בית זינתא, סמוך לכביש נהריה תרשיחא. בדו"ח מודיעין מסכם של מטה חטיבה 7 מתאריך 27 בספטמבר 1948, נמסר בין היתר כי משלט תרשיחא הותקף בירות מכיוון ח'ירבת בילטון, דבר שלא קרה קודם לכן. דו"ח זה אינו ממוקד לגזרה בה אנו עוסקים ומופיעות בו ידיעות על הנעשה באזור יחיעם, בירוה- כיום אחיהוד ומיעאר - כיום יעד. ניתן לשער שניסיון זה של כוחות ערבים, לתפוס משלטים באזור בילטון, מצפון לכביש נהריה תרשיחא, ובכך לסכן את הכוח שישב במשלט תרשיחא, היה הגורם שהניע את ההחלטה לכבוש משלטים אלה, ולהחזיק בהם. מהמסמכים שכוללים יומן ידיעות מפורט, שנכתב על ידי קצין המודיעין של גדוד 71 בחטיבה 7 תוך כדי ההתרחשויות, וסיכום שנכתב על ידו, זמן קצר אחרי ההתרחשויות, ב 18 באוקטובר 1948, עולה תמונת הקרבות המרים סביב חורבת בילטון. בליל שישי ה 8 באוקטובר 1948 סביב השעה שמונה ושלשים, יצאה מחלקה 10 מפלוגה ג' בגדוד 71, בפיקודו של בנימין קוך בדרכה למשלט תרשיחא. מחלקה זו כללה גם את כיתתו של משה - מישקה מישאלי. סביב השעה עשר ורבע עזבה המחלקה, מלווה בסייר מגדוד 121, את המשלט בדרכה אל משלט 817 - בילטון. המחלקה הגיעה אל יעדה סמוך לשעה שלוש לפנות בוקר ונערכה במקום. בזמן שמחלקה 10 עשתה את דרכה, יצאה, סביב השעה אחת לפנות בוקר, חוליה של חיילי הנדסה עם חומרי ביצור, נישאים על גב פרדות, לעבר המשלט. מטרתה הייתה לסייע בביצורו, לקראת התקפה אפשרית של האויב. חוליה זו לא מצאה את דרכה ואנשיה חזרו בסביבות השעה שלוש לפנות בוקר לבסיס היציאה. עד השעה שבע לערך, בבוקר שבת ה 9 באוקטובר, לא גילה האויב את דבר נוכחותה של המחלקה במשלט. אולם, זמן קצר אחר כך עברה שיירת חמורים וגמלים של ערבים, במרחק כמה מאות מטרים מהמשלט, והכוח פתח לעברה באש. מאש זה נפגעו כנראה כמה מאנשי השיירה. בסביבות השעה שמונה ורבע החלה התקפה של כוחות ערבים לעבר משלט 817 מכיוון הכפר מעיליה, מצפון מזרח לבילטון. חלק מיחידות האויב הצליחו לאגף את המחלקה מצפון וממערב ובכך לכתר אותה משלושה עברים. בעיצומו של הקרב הצליח האויב לתקוע טריז בין שתי כיתות

המחלקה. מפקד המחלקה והסמל נפצעו והחלה נסיגה מבוהלת של חלק מחיילי הכוח, כשחלקם משאירים מאחור את נשקם האיש. האלחוטאי שנפצע השאיר אחריו בנסיגתו את מכשיר הקשר. עוד נתפסו בידי האויב מרגמה ושלושה מקלעים. כוח סיוע ואספקה שיצא עם פרדות לעבר המשלט, בסביבות השעה תשע ושלושים, נאלץ לסגת כשחלק מאנשיו פצועים מירי צלפי האויב. במהלך הקרב הצליחו כוחות האויב לכתר את כיתתו של משה מישאלי וכאשר נסתיימה הנסיגה התברר כי ששת אנשי הכיתה נעדרים. סיור שנשלח לעבר המשלט, בסביבות השעה שלוש ושלושים, בניסיון לאתר את הכיתה, חזר בלא כלום. יום שבת ה 9 באוקטובר עבר בחילופי אש הטרדה בין כוחות האויב באזור בילטון לכוח שישב במשלט תרשיחא. בשעות אחר צהרים והערב הגיעה למשלט תרשיחא פלוגה א' מגדוד 71, מתוגברת במחלקה מפלוגה ג' ושתי כיתות מפלוגה ב'. עוד נשלחו מספר מרגמות ומקלעים. אל הכוח התלוו שני סיירים שנשלחו ממטה החטיבה. אלה נועדו להוביל את הפלוגה "המעובה" אל משלטי בילטון : 840, 838 ו 12817 שנותרו בשליטת האויב מאז הקרב שהתחולל בבוקרו של אותו היום. מה שאירע יום קודם לכן ליחידות ההנדסה והאספקה חזר על עצמו. אי התמצאות מספקת בשטח מבוחר וקשה לתנועה, גרמה לכך שהכוח לא הגיע ליעדו, ואחרי שאנשיו נעו בשטח כארבע שעות, התמקמו לבסוף במשלט 841, בערך במחצית הדרך בין משלט תרשיחא לחורבת בילטון ומשלטיה. כך אירע שסייר מגדוד 121, שהוביל שיירת אספקה נישאת על גב פרדות, וכוח הנדסה וביצור, והגיע למשלט 838 מצא אותו ריק, ופגש את הפלוגה שחיפש רק בדרכו חזרה, במשלט 841. כוח רגמים שהוביל פגזים על גב שלוש פרדות ונע בנפרד טעה אף הוא בדרכו, חזר לכביש נהריה תרשיחא, ורק בשעות הבוקר הגיע אל משלט 841 בו שהתה הפלוגה. במשך היום נמשכו חילופי אש בין כוחות "צבא ההצלה" לבין הכוח שישב במשלט 841 ובמשלט תרשיחא. בצהרי ה 10 באוקטובר, הגיעו מפקד גדוד 71 וקצין המודיעין שלו לביקור אצל פלוגה א' ונספחיה במשלט 841. השניים התרשמו מהקושי להגיע אל המשלט עם אספקה אפילו בעזרת פרדות. אף על פי כן, בפגישה זו עם מפקד פלוגה א' הוחלט על כיבוש מחדש של משלטי בילטון והחזקתם. לפי התכנית תכבוש אחת המחלקות באור יום את משלט 838 ותחזיק בו, ושתי מחלקות ינועו בלילה בסיוע מרגמות ומקלעים ויכבשו את המשלטים 840 ו 817. קצין המודיעין מציין בדו"ח שכתב, שרק בשעה שתיים בצהרים הגיעה "ארוחת בוקר" זעומה אל הכוחות המתארגנים לקרב במשלט 841. בשעה ארבע אחר הצהרים יצאה מחלקה 9 לפי התכנית וכבשה ללא התנגדות את משלט 838. מהתצפית שבמשלט תרשיחא נצפתה התקדמות המחלקה, והצופה

¹² ראו תרשים מצורף

מציין שההתקדמות לעבר היעד נראתה לא מסודרת. הכוח העיקרי יצא לדרכו בשעה שבע בערב ובסיוע אש מקלעים ומרגמות הצליח לכבוש את שני המשלטים הנוספים בלא אבדות. במשלט 817 נמצאו גופותיהם של חמישה מששת הנעדרים, אנשי כיתתו של מישאלי, שנהרגו יום קודם לכן. האויב השאיר אחריו בנסיגתו כלי נשק ותחמושת ובהם מרגמה צרפתית. הפעם הצליחו להגיע למקום גם אנשי ההנדסה והאספקה, אך התברר כי אין בידם די תיל לגידור ומוקשים לפיצוץ בתים סמוכים בהם יכול היה להתבסס האויב. הקושי להיאחז במשלטים המרוחקים ולבצרם כראוי הניע את מפקד הגדוד להורות למפקד פלוגה א' להסיג את כוחותיו למשלט 838. תחילה עוד ניתנה הוראה להשאיר במשלט 817 כיתה מוגברת "לשם משיכת אש" אך לבקשת מ"פ¹³ א' בוטלה ההוראה זו.

סביב השעה אחת, בליל ה-11 באוקטובר, עזב הכוח את גבעת בילטון כשהוא נושא

העץ ושורשיו מתחת לגבעה 838

אתו את חמש הגוויות, והתכנס למשלט 838. לאחר חילופי דברים ושיקול דעת, בין מפקד גדוד 71 למ"פ א', החליט האחרון לסגת עם כל אנשיו חזרה למשלט 841, והגיע לשם בשלום לפנות בוקר. תוך השתלשלות הדברים שתיארנו התרחש

אירוע שבדיעבד התברר כבעל משמעות קשה. כיתת לוחמים שנשלחה למשלט 842, מערבית למשלט 838, ותפקידה היה לאבטח את כוח המרגמות ואת עורפה של פלוגה א', נעלמה. סיור ששלח מפקד פלוגה א' בניסיון לאתר את הכיתה הגיע למשלט 842 ומצא בה ציוד ותחמושת שהופקרו במקום. רק אחר הצהריים הגיעה הכיתה החסרה לנקודה עורפית, והתברר שאנשיה ברחו והפקירו את המשלט. בהוראת המג"ד נפרקו האנשים מנשקם והושמו במעצר.

בבוקר ה-11 באוקטובר שוב נטלו כוחות "צבא ההצלה" את היוזמה לידיהם. כוח שכלל משוריינים וחיל רגלים, בסיוע אש מרגמות ומקלעים, תקף מכיוון מזרח וצפון מזרח את משלט 841 ומשלט תרשיחא. חוליה של האויב הצליחה להסתנן אל אחת העמדות הקדמיות במשלט תרשיחא, שלא היה מוגן די הצורך, הרגה את אחד החיילים מגדוד 121 ותפסה מכשיר טלפון שהיה בעמדה. רק במאמץ גדול נמנע מהאויב להגיע להישג משמעותי יותר וכוחותיו שנסוגו לבסוף, הסתפקו בצליפות

¹³ מפקד פלוגה

והרעשת תותחים לעבר המשלט. פגיעות תותחי האויב, כך מציין קמ"ן 71, היו מדויקות למדי ומהן נהרג אחד החיילים ואחדים נפצעו. בשעות אחר הצהרים של ה 11 באוקטובר ניתנה הוראה למ"פ א' להחזיר את אנשיו ממשלט 841 למשלט תרשיחא. הכוח הגיע למשלט בערבו של יום, סביב השעה שמונה ושלושים. בבוקר ה 12 באוקטובר סביב השעה חמש, הוחלפו כל יחידות גדוד 71 ביחידות מגדוד 72 וחזרו להתארגנות בבסיסן.

בשולי הדברים עולה אירוע נוסף שגם בעניינו מצאנו מסמכים רבים. במהלך ימי הקרב פעלה במשלט תרשיחא סוללת התותחים ט"ו מגדוד 4 של חיל התותחנים. תותחני סוללה זו שמנתה ארבעה תותחים פעלו החל מה 9 באוקטובר ככוח חיפוי וסיוע לחיילי גדוד 71 שלחמו במשלטים, ובנוסף פעלו נגד תותחי האויב שהוצבו סמוך למשטרת תרשיחא ובגבעת העץ.

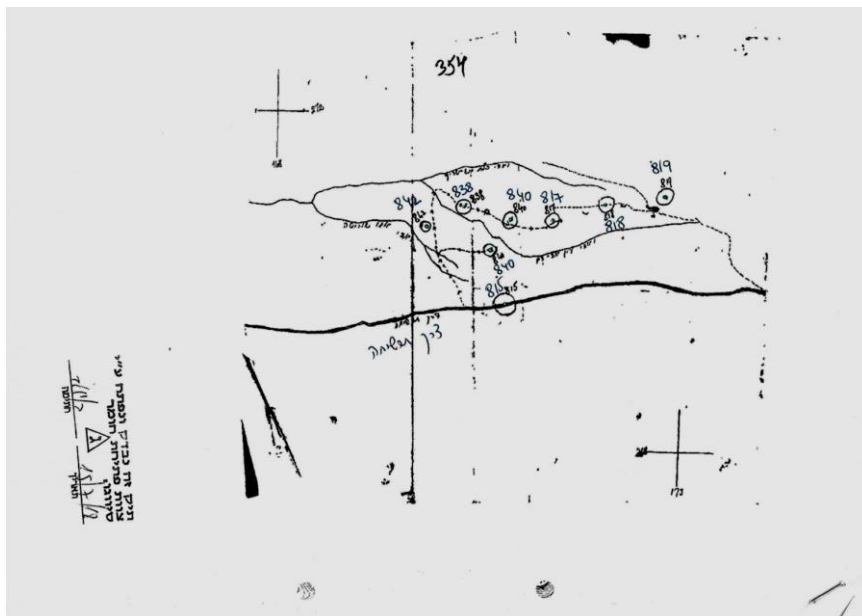
מהתכתובת החריפה וממכתבי התלונה ההדדיים עולה תמונה קשה של חוסר תיאום והעדר שיתוף פעולה מספק, בין כוחות חיל הרגלים של חטיבה 7 לבין כוח התותחנים ומפקדיו. יתרה מזאת, נראה שזלזול והיעדר הערכה הדדית שררו בין מפקדי הכוחות לאורך כל הגזרה. מפקד סוללת התותחים מלין על כך שאנשיו הושארו חשופים, בלא שנאמר להם דבר, בעמדתם במרחק מאות מטרים בודדים מהאויב. ב 11 באוקטובר, כאשר נפל חלקו המזרחי של משלט תרשיחא בידי האויב, היה אך כפסע בינו לבין סוללת התותחים. רובה הצ'כי האחד ושלושים הכדורים, שהיו נשק ההגנה היחיד שעמד לרשותם, בוודאי לא היו מספיקים כדי להגן על התותחים ואלה היו עלולים ליפול בידי האויב. מפקד הסוללה אינו חוסך את שבט ביקורתו מחטיבה 7 ומעלה טענות קשות מהבחינה הצבאית והאירגונית כאחד: זלזול באויב, חוסר תכנון ומוכנות, בזבוז תחמושת, העדר אספקה ועוד.

מארבע היממות בהן התרחש הקרב שתיארנו עולה תמונה קשה ומורכבת. בעיות קשות של שליטה ופיקוד, היעדר תיאום עד כדי נתק מוחלט בין כוחות חיל הרגלים לכוח התותחנים, וכוחות ההנדסה והאספקה, היעדר התמצאות בשטח ומחסור חמור במודיעין איכותי לגבי כוחות האויב. הדרך ממשלט תרשיחא בו אחזו כוחותינו אל משלטי בילטון דרשה שעות ארוכות בשטח קשה מצוקי ובלתי מוכר. על אלה יש להוסיף פער גדול ביכולות בין היחידות שפעלו באותו מרחב ואפילו באותה מסגרת גדודית. חלק מהיחידות ביצעו את משימתן כראוי ובאומץ לב ראוי לציון, ובחלקן התגלו מורד לב והיעדר דבקות במשימה עד כדי בריחה מול פני האויב, הפקרת עורפן של יחידות קדמיות והשארת ציוד לחימה יקר ערך בידי האויב.

הסבר, ולו חלקי למצב דברים עגום זה, עולה מן המסמכים שבידנו. החיילים, כך

נאמר, הספיקו לעבור הכשרה ברמת אימון הפרט בלבד, בלא שתרגלו אימוני כיתה, מחלקה, פלוגה וגדוד. בהכירנו את ההיסטוריה של חטיבה 7 במלחמת העצמאות אין הדבר מפתיע. החטיבה קמה, כפי שסופר, בלהט הקרב, בהליך מזורז והוטלה אל משימותיה בלי שעמד לרשותה זמן להתארגנות וכל שכן לאימון מסודר. בקרב זה היו לאויב מספר יתרונות. אנשיו הכירו היטב את השטח, הם תקפו בכוח

גדול יחסית
והשתמשו היטב
באש צלפים
ותותחים. גם
קווי האספקה
ודרך הגעת
הכוחות אל
אזור הקרב
מהכפרים
מעליה
ותרשיחא

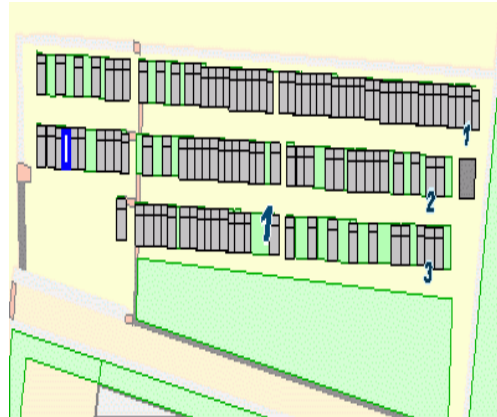
הייתה עברו קצרה ונוחה. למרות זאת לא הצליחו כוחות "צבא ההצלה" לנצל את הצלחתם לשינוי משמעותי בקו החזית וזאת במידה רבה בזכותם של חילי גדוד 71, גדוד 121, תותחני השדה מגדוד 4 ואחרים, שעמדו במערכה למרות כל הקשיים והכשלים, שהיו מנת חלקם.

תרשים אזור הקרבות כפי ששורטט במהלך הקרבות על ידי קמ"ן חטיבה 7

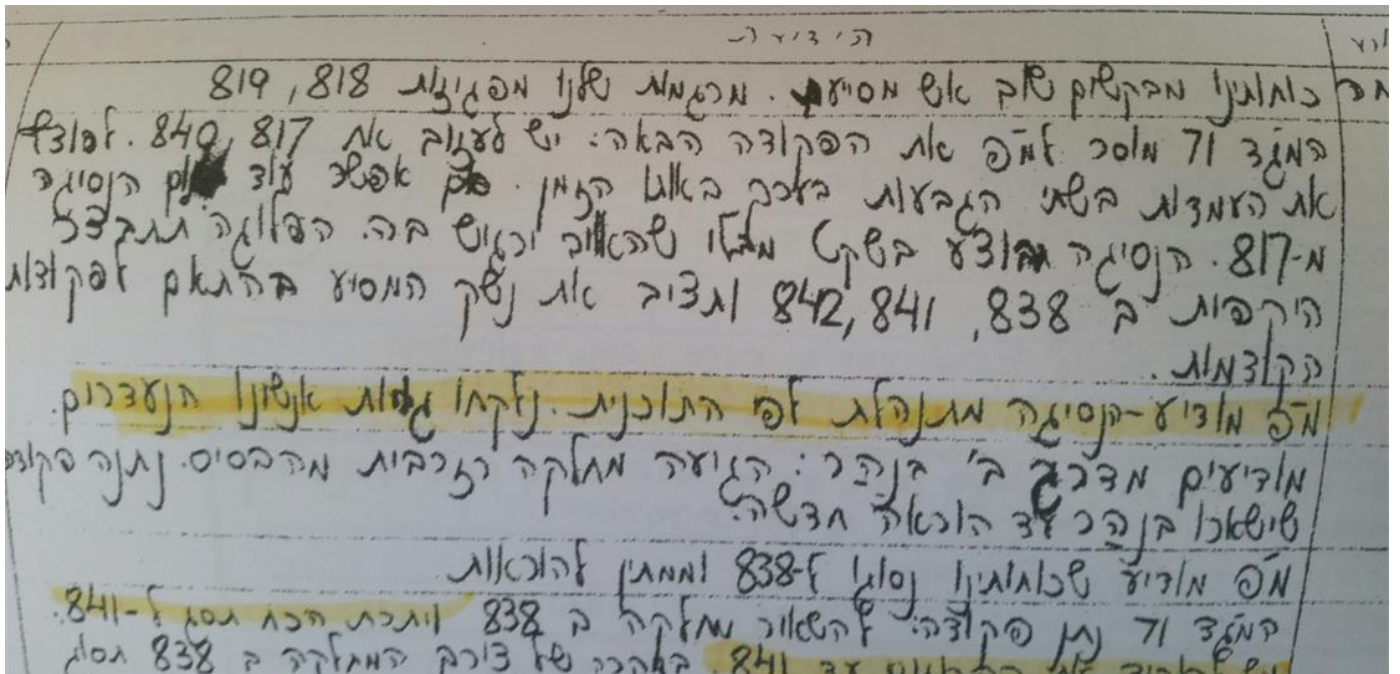
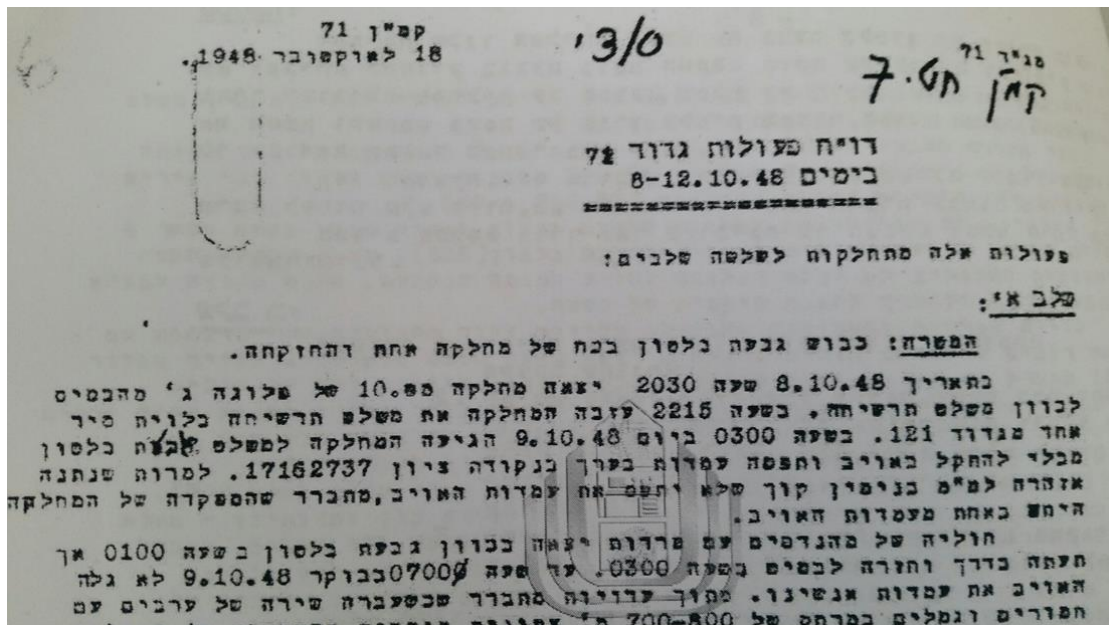
תרשים בית הקברות הצבאי בנהריה

קברו של משה משאלי
ז"ל האיש לזכרו ערכנו
את המחקר

□ שביל □ גינון ● ברז מים □ ספסל □ מדרגות
2. מספר שורה 4 מספר חלקה □ קבר □ קבר נבחר

גדור 4 טרה
חיל התותחנים.
21.10.48

5/6

גדור ב' יו"ד

מפקד חזית א'
מטה חיל התותחנים
מפקד חטיבה 7 ✓

הנידון: תלונת מפקד חטיבה 7 סיום 18.10.48

בזה הנני מביא את הערותי על התלונה של מפקד חטיבה 7 ביחס לשיחור
הפעולה עם התותחנים, לפי פירוש הסעיפים 1-

לסעיף 2. אך פעם לא נהתי כל הוראות לאף מפקד, מרס לקצינים
ביחידתי.

לסעיף 4/א לא חיר מקרים כאלה. אך על פי כן, עלי לציין שבזמן
תכנון פעולה יסתיו א", מפקד חטיבה 7 לא רצה
להשתתף בקביעת המסרות לתותחנים.

סודי ביותר

מס' חזית א'
רב סרן גרודצקי, גדר 4 שדה
מס' חיל החותמים
חובל חזית א'

א י ש י

מס' חסיכה 7
חש/5-
17 באוקטובר 1948

הנדון: - תלונה ביחס לשחרור מעולה עם החותמים

1. ר"ב חזק מכתב התובע הצבאי חזית א' חצ/49/2324 מיום 14 באוקטובר 1948 ביחד עם הנספחים.
2. ברצוני להדגיש שאני מוכן תמיד לקבל הוראות ממפקד החזית אולם לא ממפקד גדר החותמים.
3. הבאתי לפניך את שאלת החותם 20 מ'מ ולאור התחבירויות בפסח מבצעים הסכמת לחשאיך אחר אצלי לע'ע.

מגד 4 ש.
מפ' סוללה 10.
אל :
מח :
12.10.48

דוח - עולת - לילה 10/10 - 11/10

בשעה 21.30 ביום ה-10/10 התחילה התקפה ערבית חזקה מלוח הפגזה של המישלס. מיד הערתי למתן ופקדתי על הסוללה להיות מוכנה לפעולה.

בשעה 22.40 פתחנו באש נגד-סוללתית בחותמים מס. 3 ו-4 בכיוון לברקים של יריות תותחי האויב.

בשעה 23.00 פתח מס. 2 נגד מסרות שניתנו לנו ע"י ח.ר. האש נמשכה בהפסקות עד שעה 03.30 של ה-11/10.

ס'ה ירינו 22 פגזים.

- 2 -

גדר 17.

נגדור זה מצב האסון סוכ לערך באסון חסר, אבל לא נעשה עדיין כל ניסיון לאסון מחקרם יחד בגורן, אסון הכח והחלוקה, כגלל אסר בגידור. לגדור זה 4 טרגמות שרק לשתיים מהן מתקני כורן, ומוכן סכלים אלה סר-וקים במסלמים, גם כאן אין כל ציור קור, מכשירי קשר ואמצעי תחבורה. לגדור זה 2 סכלים בעלי יכולת שגמררו את תקורם הארצי.

גדר 97.

סחלקה מסודרת יפה הכוללת 4 טרגמות שרק לשתיים מהן מתקני כורן. החלטה נעלה להחליט על מריילרים, היא סובלת שוב במיוחד.

טופס 1488 100,000 9.48

71 גרד
פריונה
מחלקה

רוח ימי על הוצאת תחמשת

בפעולה (מסלול) גרד
ביום 8/10 - 14/10

שם	סוג	כמות	שם	סוג	כמות
פנזים	3"	167	כדורים גר.	7.92	45.150 1030 46.150
"	2"	25	"	מ"מ	
"	פיאם		"	אנב	303
101	2"	5	"	שמו	7.5 מ"מ
רמונים	מילס	216	"	גמק	80 1420 1500
"	התקפה	-	"	קטק	5
"	15	102			
בק' מולומוב					

13.10.48

חתימת המפקד

תרמיל כדור תוצרת התע"ש משנת יצור 1948 חיכה 70 שנה באתר הקרבות
ונמצא על ידי בנו של אחד הלוחמים בקיץ 2018

דרך מעליה בילטון. שימשה את
כוחות "צבא ההצלה" בדרכם אל
המשלטים

עץ חרוב עתיק בחורבת בילטון, עד
אילם להתרחשויות.

בור מים בחורבת בילטון

חורבת בילטון 2018 שרידי מבנים.
 "כוח ההנדסה לא הביא די מוקשים
 לפיצוץ הבתים".

מקורות:

התצלומים צולמו על ידי המחברים, במהלך מחקר השטח.
 תעודות ומסמכים באדיבות ארכיון צה"ל אשר אפשר ללקט מסמכים רלוונטים
 ולהביאם לקורא.